

EUROOPAN UNIONIN JA AFRIKAN SUHDE EU-AFRIKKA-STRATEGIASSA 2020: ERIARVOISTAVAA KUMPPANUUTTA?

Katri Mäkelä
Kandidaatintutkielma
Valtio-oppi
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Yhteiskuntatieteellinen
Tekijä Katri Mäkelä	
Työn nimi Euroopan Unionin ja Afrikan suhde EU-Afrikka-strategiassa 2020: Eriarvoistavaa kumppanuutta?	
Oppiaine Valtio-oppi	Työn laji Kandidaatin tutkielma
Aika Syksy 2021	Sivumäärä 40
Tiivistelmä <p>Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaisena Euroopan Unionin (EU) ja Afrikan suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa ja mitä analyysin perusteella voidaan päätellä EU:n ja Afrikan suhteesta. Tutkielmani pohjautuu kriittisen Eurooppa tutkimuksen pariin, jossa esiintyviä teorioita, Euroopan normatiivista valtaa ja dekolonialismia, hyödynnän aineiston analysoimisessa. Käytän aineiston analyysin apuna myös Michel Foucault'n tuottavan vallan käsitystä.</p> <p>Tutkielman aineistoksi olen valinnut Euroopan Unionin 9.3.2021 esittämän "Yhteisen Tiedonannon Euroopan Parlamentille ja Neuvostolle: Tavoitteena kokonaisvaltainen EU- Afrikka-strategia". Viittaan aineistoon EU-Afrikka-strategiana. Aineiston tutkimusmenetelmänä sovellan kriittistä diskurssianalyysia, jonka avulla analysoin valtaa rakentavia ja ylläpitäviä, diskursseja. Analyysillä pyrin vastaamaan kahteen tutkimuskysymykseen: 1. Millaisena EU-Afrikka suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka strategiassa 2. Miten dekolonialismi, Euroopan normatiivinen valta ja Michel Foucault'n tuottava valta auttavat kriittisesti ymmärtämään EU-Afrikka suhdetta EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa?</p> <p>EU:n ja Afrikan suhde näyttäytyy aineistossa viitenä diskurssina: eriarvoisen kumppanuuden diskurssina, eurooppalaisen normatiivisen vallankäytön diskurssina, ylivaltaisena diskurssina ja avunsaajan- ja avunantajien diskursseina. Teorioihin peilaten, suhde ilmentää eriarvoista valtasuhdetta, jossa EU normatiivisen vallan keinoin pyrkii vaikuttamaan ja hallitsemaan Afrikkaa. EU esittää itsensä ylivaltaisena avunantajana Afrikkaan nähden, ja näin ylläpitää postkolonialistista valtasuhdetta. Tutkimustulos osoittaa, että EU-Afrikka suhde rakentuu, kumppanuus puheesta huolimatta, edelleen eriarvoisuuden varaan. Jotta EU:n ja Afrikan suhde voisi muuttua tasavertaiseksi kumppanuudeksi, eriarvoistavien diskurssien aktiivinen tiedostaminen ja muuttaminen olisi tärkeää.</p>	
Asiasanat kriittinen diskurssianalyysi, normatiivinen valta, Euroopan Unioni, Afrikka	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	EUROOPPAN UNIONI JA AFRIKKA	8
2.1	Euroopan Unionin ja Afrikan suhteiden historia	8
2.2	Aiempi tutkimus Euroopan Unionin ja Afrikan suhteista	12
3	DEKOLONIALISMI, EUROOPAN NORMATIIVINEN VALTA, FOUCAULT'N VALTA	16
3.1	Dekolonialismi	16
3.2	Euroopan normatiivinen valta	19
3.3	Michel Foucault'n valta	22
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	26
4.2	Kriittinen diskurssianalyysi	26
4.3	Aineisto: Tavoitteena kokonaisvaltainen EU-Afrikka-strategia	29
4.4	Aineiston analyysi	30
4.4.1	Eriarvoisen kumppanuuden diskurssi	30
4.4.2	Eurooppalaisen normatiivisen vallankäytön diskurssi	32
4.4.3	Ylivaltaisuuden diskurssi	36
4.4.4	Avunantajan- ja avunsaajan diskurssit	39
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	40
	LÄHTEET	44

1 JOHDANTO

Kolonialismin varjo on puhututtanut viimeisen vuoden aikana yleisessä keskustelussa. Muun muassa koronarokotteiden maantieteellinen jakautuneisuus¹, Afrikan tähti- pelin pelaaminen² ja N-sanan käyttö poliittisen toimijan osalta suorassa tv-lähetyksessä³ ovat herättäneet keskustelua siitä, mitä puhetapoja Afrikasta ja afrikkalaisuudesta rakennamme ja ylläpidämme ja miten näihin puhetapoihin tulisi suhtautua. Keskustelussa esiin ovat nousseet huoli kolonialismia toistavista puhetavoista, jotka edelleen, 2020-luvulla, toistavat eriarvoista suhtautumista Afrikkaan. Kysymys eurooppalaisten ja afrikkalaisten suhteesta ja sen laadusta on siis pinnalla.

Euroopan Unionin (EU) ja Afrikan valtioiden välisiin suhteisiin on merkittävästi vaikuttanut kolonialismin aika (Haastrup, 2016, 515). Usein suhdetta on kuvailtu jälkikolonialismin käsitteellä (Nblovu-Gatsheni, 2015) ja siinä on painottunut näkemys, jossa EU nähdään avunantajana ja Afrikka avunsaajana (Haastrup, 2016, 515–516). Jälkikolonialismia ja avunantajan ja avunsaajan roolia suhteessa ovat ylläpitäneet sekä EU:n ja Afrikan aiemmin solmitut sopimukset että historiaa toistavat diskurssit, joita EU-

¹ Esim. Lääkärilehti 22.2.2021 ”Rokotteita ei riitä Saharan eteläpuoliseen Afrikkaan” <https://www.laakarilehti.fi/ajassa/ajankohtaista/rokoiteita-ei-riita-saharan-etelapuoliseen-afrikkaan/>

² Esim. YLE Uutiset 19.10.2021 ” Afrikan tähden loi 19-vuotias Tarzan-kirjojen fani kolonialismin kulta-aikana - miten peliin pitäisi nyt suhtautua?” <https://yle.fi/uutiset/3-12150800>

³ Esim. YLE Uutiset 19.11.2021 ” Esko Valtaoja ja Renaz Ebrahimi ottivat rajusti yhteen nykyaktivismista Sannikka-ohjelmassa perjantaina” <https://yle.fi/uutiset/3-12195118>

Afrikka suhteen käsitteellistäminen ilmentää (Haastrup, 2016, 511). Kuitenkin viime vuosina afrikkalaiset toimijat ovat painottaneet yhteistyösopimuksissa omaa toimijuuttaan ja haluaan tulla nähdyksi, kuulluksi ja kohdatuksi omien intressien ja ajatusten osalta (Haastrup, 2016, 519).

Afrikan kasvavan potentiaalin sekä osittain myös afrikkalaisen toimijuuden näkemisen myötä, useat eri toimijat ovat alkaneet puhumaan Afrikasta kumppanina. Pyrkimyksestä kohti kumppanuutta kertoo myös EU:n julkaisema Tiedonanto uudesta EU-Afrikka strategiasta (Euroopan Komissio, 2020). Kumppanuuspuhetta voidaan käsitellä dekolonialismi käsitteen kautta. Dekolonialismilla tarkoitetaan ajatusta, jonka perustana on vahvistaa entisten siirtomaiden ääntä poliittisessa päätöksenteossa ja näin myös purkaa aiemmat syrjivät ja eriarvoistavat kolonialistiset valtarakenteet. (esim. Haastrup, 2016, 513; Nblovu-Gatsheni, 2015). Tavoitteena on tasavertainen yhteiskuntarakenne, jossa kaikkien, etenkin entisten siirtomaiden, äänet pääsevät kuuluviin. Yleiseen keskusteluun nousseet teemat saavat pohtimaan dekolonialisoitumisen toteutumista. Onko dekolonialisoitumista käytännössä, puheista huolimatta, tapahtunut? Vai ylläpidämmekö kolonialistisia malleja edelleen puheessamme puheta-
pojen, eli diskurssien kautta? Mikä tilanne on poliittisten toimijoiden, EU:n ja Afrikan välillä?

Tutkielmani linkittyy kriittisen Eurooppa tutkimuksen pariin, jossa tarkastellaan EU:n valtaa ja ulkopoliittikkaa kriittisen viitekehyksen kautta. Kriittinen Eurooppa tutkimus tavoittelee monialaista tietämystä eri tieteenalojen ja teorioiden kautta, ymmärtääkseen paremmin Eurooppaa ja EU:ta kriittisesti (Stivachtis 2020, 1). Näitä erilaisia viitekehyksiä ovat esimerkiksi historiallinen, sosiologinen, feministinen, kielellinen, postkoloniaalinen ja etnografinen (Stivachtis, 2020, 1). Omassa tutkielmassani olen kiinnostunut EU:n ja Afrikan suhteesta, jossa postkoloniaalinen näkökulma on keskeisesti läsnä. Kriittisellä Eurooppa tutkimuksella on tärkeä rooli kansainvälisen politiikan tutkimuksessa, koska se pyrkii vastaamaan kysymyksiin ja tuomaan laajempaa ymmärrystä Euroopan Unionista ja sen toiminnasta (Stivachtis 2020, 1-2). On

tärkeää ymmärtää paremmin tätä poliittista elintä ja sen valtaa, etenkin kun myös Suomi on osa EU:ta jäsenvaltion roolissa.

Aiemmat kriittiset Eurooppa tutkimukset EU:n ja Afrikan suhteesta ovat osoittaneet, että EU:n ja Afrikan suhde toisintaa osittain kolonialistisia malleja (esim. Haastrup, 2016, 511; Staeger, 2016; Nblovu-Gatsheni, 2015) ja että suhdetta leimaa eriarvoisuus (Haastrup, 2016, 511). EU:n vaikutusta normatiivisena valtana on myös tutkittu paljon. Esimerkiksi EU:n valtaa on käsitteellistetty eurooppalaisen normatiivisen vallan kautta (eng. *Normative Power Europe, NPE*) (Manners, 2002), jolla tarkoitetaan eurooppalaisten arvojen ja normien levittämistä muodostaen valtasuhteen, jossa EU määrittelee toimijoiden arvopohjan ja normaaliuuden (Manners, 2002, 2010). Valtaa on kuvailtu myös alueellisen normatiivisen hegemonian käsitteellä, jolla tarkoitetaan EU:n valtaa määrittää normit, joiden kautta EU:n naapurisuusalueilla toimitaan (Haukkala, 2016)

Kuitenkin Suomessa on tutkittu melko vähän Euroopan Unionin ja Afrikan suhdetta. Suomalaistutkimukset EU-Afrikka suhteista ovat keskittyneet käsittelemään Afrikkaa osana muita poliittisia ryhmittymiä (Kauranen & Vogt, 2003) tai politiikan tutkimuksen ulkopuolelle asettuvia näkökulmia, eikä niinkään kriittisesti tarkastelemaan suhteen luonnetta. Tätä tutkimusaukkoa oma tutkielmani pyrkii täyttämään. Kansainvälisen tutkimuksen kentässä tutkielmani asetelma on mielenkiintoinen, sillä tarkastelen suoraa lähdettä EU:n esittämän tiedonannon kautta: sitä, miten EU näkee suhteensa Afrikkaan ja mitä se suhteeltaan haluaa. Tiedostan, että asetelmani myötä tutkimustulos ei ole koko totuus EU:n ja Afrikan välisestä suhteesta. Se ei myöskään ole tutkielmani tarkoitus. Tarkoituksena on erityisesti tarkastella kriittisesti EU:n näkemystä suhteesta.

Analysoin aineistoa kriittisen diskurssianalyysin menetelmällä, joka paljastaa vallankäyttöä ja piileviä diskursseja. Toisin sanoen kirjoitetun kielen lisäksi analysoin niitä taustalle jääviä diskursseja, jotka paljastavat paremmin EU:n todellisen

suhtautumisen EU:n ja Afrikan suhteeseen. Näin pyrin mahdollisimman luotettavaan kuvaukseen EU:n näkemästä EU-Afrikka suhteesta. Tutkimustavoitteenani on selvittää, millaisena Euroopan Unionin (EU) ja Afrikan suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa ja mitä analyysin perusteella voidaan päätellä EU:n ja Afrikan suhteesta. Tarkastelen tutkielmassani EU:n ja Afrikan suhdetta dekolonialismi- ja Euroopan normatiivisen vallan käsitteiden sekä Michel Foucault'n tuottavan vallan käsitteen kautta. Tutkimuskysymykseni ovat: 1. *Millaisena Euroopan Unionin ja Afrikan suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa?* 2. *Miten dekolonialismi, Euroopan normatiivinen valta ja Foucault'n vallan käsite auttavat kriittisesti ymmärtämään EU-Afrikka-strategiassa esitettyä EU-Afrikka suhdetta?*

Tutkielmani jakautuu viiteen osaluokkaan. Johdannosta etenen aiemman tutkimuskirjallisuuden ja Euroopan Unionin ja Afrikan suhteiden historian avaamiseen. Tämän jälkeen esittelen tutkielman teoreettiset käsitteet. Teorioiden esittelyn jälkeen siirryn tutkielman toteuttamisen, aineiston analyysimenetelmän, aineiston sekä itse analyysin, erittelyyn. Viidennessä osaluokassa kokoan tutkielmani keskeisimmät tulokset ja vertaan tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin. Esitän tässä yhteydessä myös pohdintani EU:n ja Afrikan suhteen jatkosta ja siitä, mitä pitäisi tehdä toisin, jotta tasavertainen kumppanuus voitaisiin saavuttaa.

2 EUROOPPAN UNIONI JA AFRIKKA

2.1 Euroopan Unionin ja Afrikan suhteiden historia

Euroopan Unionin ja Afrikan suhteen rakennetta ja vuorovaikutusmalleja on merkittävästi muovannut kolonialismin aikakausi. Esimerkiksi Euroopan Unioni on syntyvuosistaan saakka rakentanut ulkopoliittista toimintaansa Afrikan mantereeseen, eikä yksittäisiin valtioihin, ilmentää suhteen pohjautumista kolonialistiseen rakenteeseen (Haastrup, 2016, 516). Suhteen pohja on siis asymmetrinen, mutta ajan saatossa afrikkalainen toimijuus on saanut enemmän jalansijaa suhteessa. Suhde on pohjannut erilaisille sopimuksille, strategioille ja huippukokouksissa tehdyille päätöksille. Tässä luvussa esittelen lyhyesti keskeisimmät sopimukset, Yaoundé'n, Lomé'n, Cotonoun ja JAES:in ja Barcelona-prosessin, Euroopan Unionin ja Afrikan suhteessa, sekä näin havainnollistan suhteen kehitystä tähän päivään saakka. Esittelen myös lyhyesti Euroopan Naapuruus Politiikan (eng. *European Neighbourhood policy, ENP*) - käsitteen ja sen vaikutuksen EU:n ja Afrikan suhteelle. Pyrin näin luomaan pohjan, jotta tutkielmani analyysia voidaan ymmärtää sekä samalla asettaa analyysi historialliseen kontekstiin.

Virallisesti ensimmäinen Euroopan Unionin suhdetta Afrikkaan määrittelevä sopimus oli Rooman sopimus, vuonna 1957, jossa julkaistiin yleissopimus merentakaisien alueiden liitosta (eng. *The Convention of the Association of Overseas Territories, OCTs*,

suom. MMA). Liittoon keskeisesti kuuluivat Afrikan valtiot, joista suurin osa oli Belgian ja Ranskan entisiä siirtomaita, mutta myöhemmin myös Englannin liittyessä, MMA käsitti myös sen entiset siirtomaat. Rooman sopimuksessa julkaistun MMA:n tausta-ajatuksena oli merentakaisille valtioille kehitysavun antaminen sekä sen takaaminen, että EU:n jäsenvaltioilla on pääsy merentakaisen alueiden luonnonvaroihin. Tämä sopimus tehtiin Euroopan jäsenvaltioiden kesken, ilman Afrikan valtioiden osallistumista ja kuulemista ja näin se myös on pohjannut epätasa-arvoista lähtökoh-
taa EU:n ja Afrikan suhteille. (Haastrup 2016, 517).

Vuonna 1963, Euroopan talous yhteisö (ETY) ja 18 valtiota Afrikan valtioiden ja Madagaskarin liitosta allekirjoittivat Yaoundén sopimuksen. Yaoundé:n, ja myöhemmin Lomé'n sekä Cotonoun sopimukset, ovat muodostaneet pohjan EU:n ja AKT:n väliselle yhteistyölle. AKT:llä tarkoitetaan Afrikan, Karibian ja Tyynen valtameren valtioita, jotka ovat entisiä Euroopan valtioiden siirtomaita. Yaoundéssa ETY ehdotti, että yksi sopimus, joka kattaa nämä kaikki valtiot, helpottaisi taloudellista yhteistyötä. Myöhemmin Yaoundén sopimuksen on nähty olevan merkittävä myös valtasuhteiden institutionalisoitumisessa Euroopan ja Afrikan välillä. Toisaalta sopimus on myös nähty ETY:n harjoittamana institutionalisoituneena siirtomaavaltana, koska AKT on EU:n teennäisesti muodostama ryhmittymä, jonka identiteettiä määrittelee siirtomaahistoria ja jonka muodostamisen perusteena on ollut se, että EU voisi paremmin ja helpommin hallinnoida kauppaa- ja avustuspolitiikkaansa näihin valtioihin nähden. Vaikka Yaoundén ja Lomé'n sopimukset ovat pohjanneet EU:n dominointiin suhteessa Afrikan toimijoihin, ovat sopimukset myös olleet tilaisuuksia, joiden pohjalta afrikkalainen toimijuus on pienessä mittakaavassa huomattu. Vaikka EU on muodostanut AKT:n perustuen omaan etuunsa ja siirtomaahistoriaan, se on antanut näille valtioille alustan organisoitumiseen ja asemansa ja suhteensa EU:n kanssa määrittelyyn. (Haastrup 2016, 516)

Vuonna 1995 EU:n piirissä lanseerattiin Barcelona-prosessi, jonka tarkoitus oli kehittää suhteita Välimeren eteläisiin rantavaltioihin, kuten Pohjois-Afrikan valtioihin: Algeriaan, Egyptiin, Marokkoon ja Tunisiaan. Ulkoministeriön (2006) mukaan

Barcelona- prosessi oli ”ainutlaatuinen yhteistyöjärjestely, jossa nämä valtiot keskustelevat yhdessä taloudellisen yhteistyön, kaupan, kulttuurin, ympäristönsuojelun ja vaikkapa liikenneolojen kehittämistä.” Vaikka prosessi esiteltiin yhteistyöjärjestelynä ja keskustelunavaajana, sen lanseeraaminen on edelleen pohjannut EU:n etuun, sillä Välimeri on EU:lle keskeinen kauppaa-alue.

Saavuttaessa 2000-luvulle Euroopan Unionin ja AKT:n sekä erityisesti Afrikan suhde kehittyivät merkittävästi. Suhde sai poliittisen luonteen, jossa tärkeimmät ja merkittävimmät taloudelliset muutokset kirjattiin vuonna 2000 solmittuun Cotonoun sopimukseen (Hurt, 2003; Godfrey 2016 Haastrupin, 2016, 516, artikkelissa). Cotonoun sopimuksen ehkäpä merkittävin vaikutus on ollut Taloudellisen Yhteistyön Sopimusten (TYS) luominen. Taloudellisen Yhteistyön Sopimuksilla tarkoitetaan niitä sopimuksia, jotka on luotu EU:n ja AKT:n välille Maailman Kauppa Järjestön (WTO) sääntöjen mukaisesti. Näin EU:n ja AKT:n välinen kauppa on tiettyihin, universaaleihin, sääntöihin nojaavaa, ja näin myös pohjaa reilumpaan yhteistyöhön toimijoiden välillä. Kun Taloudellisen Yhteistyön Sopimukset julkaistiin, tutkimus siitä, mitä ne ovat ja mitkä ovat niiden vaikutukset ja haasteet, ovat hallinneet 2000-luvun EU-Afrikka suhteiden tutkimusta (Carbone 2008, 2013, 2018; Hurt ym. 2013 Haastrupin, 2016, 516, artikkelissa). Cotonoun neuvotteluilla oli myös laajempaa merkitystä EU:n ja Afrikan suhteille. Etenkin Kairon huippukokouksen on nähty olevan symbolinen, mutta myös tärkeä hetki EU-Afrikka suhteelle, koska se heijasteli muutosta EU-AKT suhteesta kohti EU-Afrikka suhdetta. Toisin sanoen Afrikka alettiin näkemään enemmän itsenäisempänä toimijana, eikä pelkästään osana siirtomaahistoriaan nojaavaa ryhmittymää. Se voidaan nähdä alkuna EU:n ja Afrikan tasavertaisemmalle kumppanuudelle, joka pohjautuisi maanosien väliselle yhteistyölle. (Haastrup, 2016, 516).

Cotonoun sopimuksen edelleen olleen voimassa, vuonna 2007, Afrikan valtiot ja EU aloittivat uuden sivun suhteessaan strategisella kumppanuudella, EU:n ja Afrikan yhteisellä strategialla (eng. *The Joint Africa-EU Strategy, JAES*). JAES perustui ajatukseen, jossa tärkeänä siirtymänä nähtiin Afrikan oman äänen kuuluvuuden esiin tuominen strategian kautta. Strategialla tähdättiin siihen, että Afrikka nähtäisiin entistä

enemmän itsenäisenä toimijana, eikä pelkästään osana AKT:tä. Strategia mahdollisti ja sysäsi liikkeelle entistä voimakkaammin alueellisen järjestön, Afrikan Unionin syntyä. Kuitenkin tärkeimpänä erona aiempiin sopimuksiin ja niiden myötä EU:n ja Afrikan määrittämään suhteeseen oli se, että JAES kattoi taloudellisen yhteistyön lisäksi muita osa-alueita. Se laajensi yhteistyön käsittämään rauhan ja turvallisuuden sekä koulutuksen, tieteen, teknologian ja hallinnon osa-alueet. Toisaalta, toisin kuin aiemmillä sopimuksilla, tällä strategialla ei ole laillista perustaa. Vaikka suhde JAES:in myötä muuntautuikin kohti poliittisempaa strategista yhteistyötä, suhdetta edelleen määrittä EU:n rooli avunantajana ja Afrikan rooli avunsaajana. (Haastrup 2016, 517). Toisaalta suhdetta on myös tarkasteltu suurimmaksi osaksi EU:n ulkopolitiikan kannalta, sivuuttaen afrikkalaisen toimijuuden.

Cotonoun sopimus päättyi 2020, EU:n ja Afrikan suhteen olleen edelleen pitkälti taloudellispoliittinen. Kuitenkin muutokselle on jälleen halua, etenkin afrikkalaisten toimesta. Afrikan Unionin, jonka jäsenvaltioita kaikki Afrikan valtiot ovat olleet jo vuonna 2019, roolin kasvamisesta ja EU:n ja Afrikan suhteen uudelleen rakentamisesta aiempien yritysten jälkeen on haluttu. EU:lle tärkeää on pitää pintansa yhteistyön merkeissä, etenkin kun muutkin toimijat, kuten Kiina, on osoittanut kiinnostusta ja toimintaa Afrikan suhteen. Silti EU on ylläpitänyt suhdetta Afrikkaan AKT:n viitekehyksessä, josta Afrikka ei perustellusti pidä. Afrikan Unioni on painostanut EU:ta mantereiden väliseen yhteistyöhön. Afrikalla on selkeä vaatimus Cotonoun jälkeiseen aikaan: päätökset Euroopan ja Afrikan suhteesta eivät enää voi olla päätetty Brysselissä, vaan Afrikka haluaa tulla nähdyksi ja kuulluksi ja olla vaikuttamassa tähän suhteeseen. (Haastrup 2016, 518-519).

Kuten suhteen viime vuosien kehityksestä voidaan huomata, suhteen puhettavalla ja sanavalinnoilla on merkitystä. Siirtymä kohti Afrikkaa ja Afrikan Unionia AKT:n sijaan korostaa Afrikan omaa toimijuutta ja valtaa sekä suhteen symmetrisyyttä. Näin Afrikka voidaan nähdä tasavertaisempänä neuvottelijana ja voidaan tunnustaa afrikkalainen toimijuus. Kuitenkin edelleen puhuttaessa EU:n ja Afrikan suhteista, jätetään huomiotta Afrikan Unionin institutionaalinen valta. EU nähdään legitiiminä

toimijana, vaikka kaikki Euroopan valtiot eivät ole sen jäsenvaltioita, kun taas Afrikan Unioniin kaikki Afrikan valtiot kuuluvat ja silti Afrikan Unionia ei tunnusteta EU:n strategiassa, eikä aina myöskään tutkimuskirjallisuudessa. Toisin sanoen on kritisoitu sitä, että Afrikasta puhutaan mantereena eikä Afrikan Unionina, silloin kun puhutaan EU:n ja Afrikan suhteista. Tämän on tulkittu tarkoittavan sitä, että EU sivuuttaa edelleen AU:n toimijuuden ja myös näin ylläpitää eriarvoistavaa valtasuhdetta. (Hastrup 2016, 511).

Tästä huomiosta huolimatta omassa tutkielmassani puhun EU:n ja Afrikan suhteesta, enkä vaihtoehtoisesti EU:n ja AU:n suhteesta, koska tutkielmani pohjautuu EU:n esittämään aineistoon, jossa suhteen osapuolia käsitteellistetään Euroopan Unionina ja Afrikkana. Tiedostan, että tämän diskurssin ylläpitäminen myös omassa tutkielmassani on ongelmallista ja sitä voidaan tarkastella kriittisesti. Haluan kuitenkin korostaa, että puhuessani EU:n ja Afrikan suhteesta, en sivuuta Afrikan Unionin toimijuutta ja institutionaalista valtaa, vaan selkeyden vuoksi puhun toimijoista samoilla käsitteillä, kuin aineistossa.

2.2 Aiempi tutkimus Euroopan Unionin ja Afrikan suhteista

Euroopan Unionin ja Afrikan välisiä suhteita on tutkittu esimerkiksi kaupankäynnin, ulkopolitiikan, kehityksen, kulttuurin ja vallankäytön kautta. Tarkastelen tässä tutkielmassani aiempaa EU:n ja Afrikan suhteiden tutkimusta politiikan näkökulmasta. Erityisesti 2010-luvun tutkimus on nostanut esiin kriittisiä sävyjä sekä EU:n ja Afrikan suhteen laadusta että EU:n ulkopolitiikan tutkimuksessa. Seuraavaksi esittelen muutamia tutkimuksia, jossa EU:n ja Afrikan suhdetta on tutkittu osana EU:n ulkopolitiikkaa sekä tutkimuksia, jossa EU:ta on käsitteellistetty normatiivisena valtana. Lopuksi tuon esiin EU:n ja Afrikan suhteen suomalaisen tutkimuksen ja esittelen tutkimusaukkoa, jota tutkielmani pyrkii täyttämään.

Bourisin ja Schumacherin (2016) editoimassa kokoelmateoksessa Hiski Haukkala (2016) analysoi artikkelissaan Euroopan Unionin roolia sen lähialueilla, kuten Afrikassa, Euroopan Naapuruus Politiikan (eng. *European Neighbourhood Policy, ENP*) -viitekehyksen avulla. ENP on useisiin alueisiin liittyvä, monitieteellinen viitekehys, jonka tutkimusta tehdään muun muassa yhteiskuntatieteissä, kansainvälisten suhteiden- ja Eurooppa tutkimuksen parissa. ENP voidaan määritellä ennen kaikkea EU:n ulkopoliittikan ilmentymänä, jossa keskitytään Euroopan Unionin naapuruusalueilla tapahtuviin toimiin ja politiikkoihin (Schumacher & Bouris, 2016, 3-4). ENP on siis eräänlainen viitekehys, jonka avulla myös EU:n ja Afrikan suhdetta voidaan tarkastella. Haukkala (2016) tarkastelee artikkelissaan EU:n roolia näillä alueilla alueellisena normatiivisena hegemoniana (eng. *regional normative hegemony*). Alueellisella normatiivisella hegemonialla hän tarkoittaa valtaa, jossa Euroopan Unionin ulkopoliittisten toimien keskiössä on normit ja arvot, joiden sisällöstä ja siten ”normaaliuudesta” päättää EU (Haukkala, 2008, 1605-1606). Haukkalan mukaan EU toteuttaa alueellista normatiivista hegemoniaa rakentaessaan naapuruuspolitiikkansa (ENP) kautta erittäin asymmetrisiä ulkosuhteita, jotka edes auttavat EU:n normien ja arvojen leviämistä näihin naapurialueisiinsa, kuten Afrikkaan (Haukkala, 2008, 1602).

Toni Hastrup (2016, 511) kuvailee artikkelissaan Euroopan Unionin ja Afrikan Unionin välisiä suhteita dekolonialismi -käsitteen sekä Euroopan normatiivisen vallan (eng. *Normative Power Europe, NPE*) - käsitteen kautta. Hänen mukaansa, huolimatta Euroopan Unionin yrityksestä dekolonialisoida suhdettaan Afrikkaan, EU:n ja Afrikan suhdetta määrittää edelleen eriarvoisuus. Hän nostaa esiin kolonialistiset mallit sekä vallankäytön EU:n ja Afrikan maiden kanssakäymisessä. Hastrupin mukaan se, kuinka EU määrittelee EU-Afrikka suhteen laatua ja sitä, kuinka näiden välinen suhde toimii, on yksi esimerkki kolonialistisesta vallankäytöstä. Toisin sanoen EU:lla on valta ja voima määritellä ja täten päättää suhteen laadusta. Kolonialistisella vallalla Hastrup tarkoittaa rakenteellista valtaa, jonka mukaan kansainvälinen järjestö edelleen toimii: vaikka perinteisen kolonialismin muodot eliminoitaisiin, tietyn asteen hyväksikäyttävät ja epäreilut vuorovaikutuksen tavat suhteiden välillä jatkaisivat

olemassaoloaan. Hän korostaa myös afrikkalaisen toimijuuden sivuuttamista, ja sen luoman asymmetrian ongelmallisuutta suhteelle.

Myös Staeger (2016, 981) nostaa esiin artikkelissaan Euroopan normatiivisen vallankäytön (NPE)- käsitteen ympärillä jo noin vuosikymmenen ajan käydyn debatin. Hänen mukaansa Euroopan normatiivinen vallankäyttö on osittain määritellyt ja muotoillut Afrikan ja EU:n välisiä suhteita huomattavasti, varsinkin Afrikan Unionin (AU) muodostumisen myötä. Hän korostaa postkolonialistista kritiikkiä, jonka mukaan EU:n tavoite arvojohtajuudesta, jälkikolonialistisesta, normatiivisen vallan käyttäjästä, voidaan nähdä Eurooppa keskeisenä diskurssina, joka edelleen ylläpitää holhoavaa suhdetta ja näin asemoi Euroopan Unionin Afrikan Unionin yläpuolelle (Staeger, 2016, 981-982).

Kuten aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta voidaan huomata, EU:n ja Afrikan suhteiden tutkimus ei ole juurikaan keskittynyt tutkimaan afrikkalaista näkökulmaa, tutkimus on usein osana Euroopan Naapuruus Poliitiikkaa tai ulko- tai talouspolitiikkaa. Se, millainen afrikkalainen toimijuus on, miten Euroopan läheisyys tai Euroopan Unionin politiikka ovat vaikuttaneet afrikkalaisiin toimijoihin, on jäänyt tutkimuksessa sivuun. Vaikka tutkimukseni keskittyy, aiempien tutkimusten tavoin, Euroopan Unionin näkökulmaan ja siihen, miten EU suhteen esittää, pyrin EU:n esittämän strategian valossa nostamaan esiin afrikkalaista toimijuutta ja Afrikan roolia suhteelle.

Suomenkielinen tutkimus EU:n ja Afrikan suhteista on vähäistä. Suhdetta on tutkittu pitkälti vain EU:n ja AKT:n välisenä. Esimerkiksi Soile Kauranen ja Henri Vogt (2003) ovat käsitelleet EU:n ja Afrikan suhdettaan kirjassaan ” Piilopoliittisuudesta poliittisuuteen: Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ja Euroopan unionin yhteistyön kehitys” Afrikkaa nimenomaan osana AKT:tä. Tässä suhteessa täydennän tutkielmallani EU:n ja Afrikan välisten suhteiden tutkimusaukkoa suomalaisen politiikan tutkimuksen kentällä ja näin annan uutta näkökulmaa ja suuntaa tutkimuksella, jossa Afrikka on tutkimuskohteena itsenäisenä toimijana. Toinen suomenkielinen

yhteiskuntatieteellinen tutkimus on Sari Aroalhon (2020) ” Kulttuuri ja luova talous yhteiskunnan rakentajina Afrikassa: Kohti Afrikan unionin ja Euroopan unionin ihmislähtöisen kumppanuuden vahvistamista”- kirja, jossa Afrikan ja Euroopan Unionin suhdetta tarkastellaan nimenomaan kulttuurin ja talouden kautta. Kirjassa Aroalho nostaa esiin afrikkalaisen toimijuuden ja puhuukin Afrikan Unionista, mutta kirja mukailee Suomi-Afrikka-strategiaa, koska sen on tuottanut opetus- ja kulttuuri-ministeriö. Näin ollen kriittinen tarkastelu EU:n ja Afrikan suhteessa jää Aroalhon kirjassa toissijaiseksi. Tutkielmallani pyrin täyttämään tätä tutkimusaukkoa tuoden kriittisiä sävyjä myös suomalaiseen Euroopan Unionin ja Afrikan suhteen tutkimukseen.

3 DEKOLONIALISMI, EUROOPAN NORMATIIVINEN VALTA, FOUCAULT'N VALTA

3.1 Dekolonialismi

Dekolonialismi (eng. *decolonialism*) - käsite on syntynyt kolonialismi käsitteen pohjalta. Dekolonialismilla tarkoitetaan toimintatapoja ja malleja, joilla pyritään rikkomaan imperialismin aikaisia eriarvoistavia valtasuhteita sekä rakentamaan uutta tasavertaisempaa, ihmisläheisempää maailmanjärjestystä, jossa vaiennetut saivat äänensä kuulluksi tasavertaisina toimijoina suhteessa aiempiin imperialistisiin valtioihin. (esim. Haastrup, 2016, 513; Nblovu- Gatsheni, 2015). Aluksi lyhyesti määritelen kolonialismin ja koloniaalisuuden käsitteen, jotta ymmärretään paremmin, mistä dekolonialismin käsite kumpuaa. Tämän jälkeen avaan dekolonialismin ja dekoloniaalisuuden käsitteitä. Kolmanneksi kuvailen käsitteen ilmentymisen ja tärkeyden EU:n ja Afrikan suhteen ymmärtämiseen.

Kolonialismin käsitettä on määritelty valtarakenteena, joka on häiritsevä, hyväksikäyttävä, rasistinen, väkivaltainen ja jopa brutaali. (Cesaire, Nblovu-Gatshenin, 2015, 485, artikkelissa). Kolonialismissa on kyse poliittisesta ja taloudellisesta suhteesta, jossa valtion tai kansan itsemääräämisoikeus on toisen valtion käsissä (Maldonado-Torres, Nblovu-Gatshenin, 2015, 487, artikkelissa). Toista valtiota, sen kansaa ja resursseja, käytetään imperiumin edun mukaisesti kaikin mahdollisin keinoin.

Kolonialismi voidaan nähdä myös tausta-aatteena, jota koloniaalisuus ylläpitää esimerkiksi kirjallisuuden, kulttuuristen toimintatapojen, arkijärjen, kansojen minäkuvioiden sekä tavoiteltavien asioiden kautta (Nblovu-Gatsheni, 2015, 487).

Kolonialismi- rakenne on siis hyväksikäyttävä ja häiritsevä; kaikkea muuta kuin dekolonialismi. Dekolonialismilla tarkoitetaan kolonialistisen valtajärjestyksen tuhoamista (Quijano, 2007, Hastrupin, 2016, 528, artikkelissa) sekä äänen ja tilan antamista aiemmin sorretuille (Hastrup, 2016). Toisin sanoen dekolonialismi on toimintatapoja ja malleja, joiden tarkoituksena on siirtomaavallan purkaminen: dekolonialisaatiolla pyritään ei-sortaviin, tasavertaisempiin suhteisiin.

Dekolonialismin ja dekolonialisuuden (eng.*decoloniality*) käsitteet ovat keskeisesti yhteydessä toisiinsa. Dekoloniaalisuudella tarkoitetaan vastustusta, ajatusta ja toimintaa. Dekoloniaalisia liikkeitä on erilaisia kuten ethiopianismia, pan-afrikanismia, Afrikan sosialismia, Afrikan humanismia. Dekoloniaalisuudella tarkoitetaan pitkäaikaista poliittista ja epistemologista liikettä, jonka tavoitteena on vapauttaa entiset siirtomaat ja niiden kansat kolonialismista ja koloniaalisuudesta kuten kolonialistisista ajatusmalleista, tiedosta ja teoista. Dekolonialisaation tavoitteena on asettaa uusi pohja ihmis-kunnalle, joka on vapaa rodullisista hierarkioista ja epäsymmetrisistä valtasuhteista. (Nblovu-Gatsheni 2015, 488–489). Kuitenkaan dekoloniaalisuus ei ole pelkästään sorrettujen ja imperialististen valtojen alaisuudessa olleiden kansojen aate, vaan se kutsuu myös aiemmin imperialististen valtioiden kansalaisia tarkastelemaan maailmaa uudella tavalla. Ajatuksen taustana on, että valtioiden älymystöt tarkastelisivat imperialistista historiaansa uusin silmin sekä imperialistisen historiansa haitallisia vaikutuksia ja näin dekolonialisaatio prosessi alkaisi myös näissä valtioissa. (Nblovu-Gatsheni 2015, 488-489).

Dekolonialisuudella tarkoitetaan niiden valtasuhteiden ja tietokäsitysten purkamista, jotka muodostavat rotu-, sukupuoli- ja geopoliittisia hierarkioita. Nämä hierarkiat ovat saaneet uusia ja entistä voimakkaampia ilmaisumuotoja jälkikoloniaalisessa

ajassa. (Maldano-Torres, Nblovu-Gatsheniin, 2015, artikkelissa). Staeger (2016) painottaa jälkikolonialismin ja dekolonialismin erottelun tärkeyttä. Nämä kaksi käsitettä eivät ole täsmällisesti yhteneväisiä, ja ne pohjautuvat erilaisiin maantieteelliseen ja historialliseen painopisteisiin selittäessään samaa eurooppalaisen hegemonian ilmiötä (Bhambra, 2014, Staegerin 2016, artikkelissa). Staeger näkee dekoloniaalisen nykyajan antikoloniaalisten tutkimuksen ohjeena ja ajatuksena, joka päihittäisi postkoloniaalisen maailman tilan. Jälkikoloniaalisen Staeger sen sijaan näkee kuvauksena Euroopan epätäydellisestä dekolonialisoitumisesta ja eurooppalaisena tiedon hegemoniana.

Dekoloniaalinen siirtymä ajoittuu kriittiseen teorian piiriin ja sen tarkoituksena on kohdistaa katse Euroopan Unionin ja Afrikan välisten suhteiden tutkimukseen ja käytäntöön. (Haastrup, 2016, 513). Dekolonialismin käsitteen synty ja käyttö sijoittuvat siis keskeisesti EU-Afrikka suhteiden tutkimukseen. EU-Afrikka suhteen tutkimuksessa dekolonialismin ja dekoloniaalisuuden käsitettä on käytetty esimerkiksi afrikkalaisen toimijuuden esiin nostamisessa (Haastrup, 2016, 513) sekä kuvailtaessa valtakenteiden purkamisyrityksiä (Staeger 2016). Näiden pohjalta tutkimuksessa on pohdittu EU:n ja Afrikan suhteiden dekolonialisoitumista ja sen tarvetta.

Haastrupin (2016, 514) mukaan EU:n ja Afrikan suhteiden dekolonialisoituminen vaatii ymmärrystä siitä, että suhde on jatkumoa koloniaalisuudesta eikä historiasta irrallinen oleva ajatus. Hänen mukaansa tiedon ja käytännön dekolonialisoituminen vaatii EU:n ja Afrikan suhteen historian tarkastelemista ja muistamista sekä tämän historian seurauksien tiedostamista, vaikka tarkoitusperät olisivatkin hyvät. Toisin sanoen, Haastrup nostaa esiin, ettei suhteen dekolonialisoitumista tapahdu, ellei historiaa ja sen varjoa tunnusteta ja huomata niitä haitallisia malleja, jotka estävät suhteen dekolonialisoitumisen.

Tutkielmassani tarkoitan dekolonialismilla afrikkalaisen toimijuuden huomaamista ja arvostamista, vanhojen imperialististen valtahierarkioiden muuttamista sekä ajatusta,

joka pyrkii tasavertaisiin suhteisiin ja kanssakäymiseen. Keskityn erityisesti dekolonialismin ajatukseen ja täten myös valtaan, jota suhteen dekolonialisoituminen tai dekolonialisoitumattomuus ilmentää. Pyrin erittelemään dekolonialisuuden käsitteen esiintyvyyttä EU-Afrikka-strategiassa ja sen esiintymisen merkityksiä EU-Afrikka-suhteelle. Tavoitteena on nostaa esiin EU:n mahdollisia diskursiivisia pyrkimyksiä dekolonialisoida suhdettaan Afrikkaan sekä huomata myös dekolonialisoimattomuutta.

3.2 Euroopan normatiivinen valta

Euroopan normatiivisen vallan (eng. *Normative Power Europe, NPE*) -teoria kuvailee Euroopan ylikansallista valtaa, joka ei nojaa sotilaalliseen voimaan. Euroopan normatiivisen vallan (NPE) käsite on määritelty yhtäältä Euroopan Unionin identiteetin ytimenä (Manners 2002; Haastrup 2016), toisaalta diskurssina (Staeger 2016; Foucault). Tässä kappaleessa määrittelen, mitä Euroopan normatiivisen vallan käsitteellä tarkoitetaan ja mitä erilaisia ulottuvuuksia sillä on. Avaan lyhyesti ontologiaa, johon NPE pohjautuu sekä lopuksi kytken käsitteen EU:n ja Afrikan suhteeseen.

Euroopan normatiivinen valta on määritelty Euroopan Unionin identiteetin ytimenä (Manners 2002; Haastrup 2016) ja näin myös vaikuttajana Euroopan ulkopolitiikkaan, etenkin suhteessa Euroopan lähialueisiin (Haukkala 2016, 81). Ian Manners (2002) esittelee artikkelissaan "Normative power Europe: A contradiction in terms?" Euroopan normatiivisen vallan uudenlaisena käsityksenä EU:n vaikutusvallasta kansainvälisissä suhteissa. Manners huomauttaa, ettei normatiivinen valta ole kuitenkaan täysin uusi käsite, vaan se pohjautuu esimerkiksi Galtungin ideologisen vallan (eng. *ideological power*) ja Carr'n mielipiteen ylivallan (eng. *power over opinion*) käsitteisiin. Kuitenkin NPE:lle ominaista on nimenomaan sen tietyt arvot ja normit, jotka pohjautuvat Mannersin mukaan Euroopan historiaan. Manners jaottelee nämä tietyt arvot ja normit ydin normeihin: rauhaan, vapauteen, demokratiaan, oikeusvaltioperiaatteeseen sekä ihmisoikeuksiin, sekä sivunormeihin: sosiaaliseen solidaarisuuteen,

syrjimättömyyteen, kestäväan kehitykseen ja hyvään hallintoon. Euroopan Unionin asema normatiivisena valtana ei kuitenkaan synny pelkästään sen rakentumisesta normien varaan, vaan se vaatii normien ja arvojen levittämistä.

Manners (2002, 243–246) erittelee artikkelissaan NPE:lle kuusi erilaista tapaa, miten normatiivisuutta on levitetty. Ensimmäisessä tavassa, tarttumisessa, normit leviävät muille toimijoille EU:lta tahattomasti. Toisessa tavassa, informaation leviämisessä, normit leviävät EU:n ulkopoliitikkojen ja julistusten kautta. Informaation kautta normien levittämisessä suostuttelu, vakuuttelu ja tietoon vetoaminen on keskiössä (Manners, 2002). Kolmannessa tavassa EU levittää normejaan institutionaalisten proseduurien kautta, esimerkiksi yhteistyösopimuksin (Manners, 2002, 244). Neljännessä tavassa normit leviävät siirtymisen kautta: EU vaatii kolmansilta mailta normien hyväksymistä etujen tai vastaavasti sakkujen nimissä. Viidennessä tavassa, normit leviävät avoimen diffuusion kautta, eli EU:n avoimen toiminnan kautta, esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen toiminnan kautta. Kuudennessa tavassa, normit leviävät kulttuurisen suodattimen kautta. Toisin sanoen EU liittää normit osaksi kansainvälistä arvopohjaa ja pyrkii näiden normien opettamiseen ja hyväksyttämiseen. Toisin sanoen EU pyrkii vaikuttamaan siihen, mitä kolmansissa maissa pidetään normaalina.

Manners (2002,236) painottaa, että Euroopan normatiivinen valta (NPE) asettaa Euroopan Unionin ylikansalliseksi vallaksi, joka pyrkii lisäämään vaikutusvaltaista asemaansa liberaalien normien kautta eikä niinkään aseellisin voimin. Näin hän esittelee tulkinna Euroopasta, joka kertoo Mannersin mukaan Euroopasta itsestään ei-imperialistisena toimijana. Samalla NPE:n teoria haastaa kansainvälisissä suhteissa ymmärrettyä globaalin vallan käsitettä, joka usein on nähnyt aseellisen voiman globaalin vallan hankkimisen edellytyksenä.

Mannersia (2002) mukaillen myös Haastrup (2016, 514) esittää artikkelissaan NPE:n olevan ajatus, jonka mukaan Euroopan Unioni haluaa omien arvojensa perusteella muokata käsityksiä, siitä mikä on normaalia itsessään ja maailmassa. Toisin kuin

Manners, Haastrup näkee NPE:n toisintavan kolonialistista eriarvoisuutta, se on ylikansallinen vaikuttamisen tapa, jonka keskiössä on ajatus EU:n toiminnan hyvydestä ja oikeellisuudesta. EU on vakuuttunut siitä, että liberaalit arvot ja normit, joille sen oma toiminta on rakennettu, olisivat todellisia parhaita käytäntöjä, joilla on tai ainakin pitäisi olla laajempaa sovellettavuutta maailmassa ja erityisesti Euroopassa ja siten sen lähialueilla (Cebeci 2016, 64; Haukkala, 2016, 81).

Foucaultilainen kansainvälisten suhteiden tutkimus näkee myös NPE:n liberaalien arvojen levittämisenä, mutta tiedon ja diskurssien kautta. Sen mukaan NPE on vallankäytön muoto, jossa tieto ja diskurssit, ja niihin sisältyvä valta ja vallankäyttö ovat keskeisiä elementtejä (Staeger 2016; Foucault). Euroopan normatiivinen valta voidaan siis määritellä myös diskurssina, jossa diskurssi nähdään valtana ja valta diskurssina. Diskurssilla tarkoitetaan tapoja kuvata ja antaa merkityksiä asioille, ilmiöille ja tapah-
tumille tietyistä näkökulmista käsin ja tietyllä tavalla (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 26-27, Pynnösen, 2013, kirjallisuudessa). Samalla kun asioille ja ilmiöille annetaan merkityksiä ja kuvataan niitä tietyillä sanavalinnoilla, suljetaan muita sanavalintoja ja merkityksiä ulos. Näin valta ja diskurssi kytkeytyvät toisiinsa. Staeger (2016) näkee NPE:n olevan diskurssi, joka rakentaa ja korostaa eurooppalaista näkökulmaa ja näin ilmentää valtaa ja vallankäyttöä. Toisin sanoen NPE on diskursiivista vallankäyttöä, jossa Eurooppa ohjailee ja korostaa kielen kautta oman toimijuuden ja eurooppalaisen näkökulman tärkeyttä. Tämä eurooppalainen näkökulma voidaan määritellä systemaattisena käytäntöjen ja instituutioiden kokoelmana, jotka toimivat sillä ajatuksella, että ei-länsimaalaiset yhteiskunnat voivat menestyä ja kehittyä vain silloin, kun ne jäljittelevät länttä. (Staeger, 2016). Usein näihin käytäntöihin ja instituutioihin liitetään esimerkiksi demokratia, oikeusvaltioperiaate, tasa-arvo ja markkinatalous.

Euroopan normatiivisen vallan (NPE) universaaliuden ajatus pohjautuu Immanuel Kantin filosofiaan, joka nostaa valistuksen moraalin ihmisen toiminnan perimmäiseksi tavoitteeksi (Dillon, 2007, Staegerin, 2016, artikkelissa). NPE:n normatiivinen perusta on rakennettu eurooppalaisen historian varaan, joka tavallaan määrää

Euroopan toiminaan normatiivisella tavalla maailmanpolitiikassa (Manners, 2002, 252). Euroopan imperialistinen historia on tässä tulkinnassa keskeisesti läsnä. (Manners 2002, 242). Joten vaikka NPE:n tavoitteena on suojella ja vahvistaa ihmiskuntaa ja inhimillisyyden toteutumista, sitä ei koskaan voida selvästi erottaa juuri tämän kohteensa, ihmiskunnan, alistamisesta.

Euroopan normatiivisen vallan käsitteellä on ollut suuri vaikutus Euroopan Unionin ulkopolitiikan, kuten myös Afrikka-suhteen, sekä käsitteellistämässä ja ymmärtämisessä. Se rakentaa EU:n identiteettiä tavoilla, joilla EU:n toimijat voivat jättää huomiotta omat puutteensa (Diez 2005, Haastrupin, 2016, artikkelissa). Toisin sanoen Haastrupin (2016, 511) mukaan ajatus siitä, että EU on hyvää tekevä voima, joka muokkaa käsityksiä normaaliudesta luo samalla hierarkiaa kansainväliseen järjestelmään, jossa Afrikan normit ovat olemattomia. Haastrupin mukaan, tätä hierarkiaa ja afrikkalaisen toimijuuden ja normien kunnioitusta sivuutetaan monilla eri tavoilla. Myös Staeger (2016) nostaa esiin NPE:n kohtaaman postkolonialistisen kritiikin, jonka mukaan NPE heikentää ja sivuuttaa afrikkalaista toimijuutta.

Tutkielmassani tarkoitan Euroopan normatiivisen vallan käsitteellä aiemmin kuvailtua normien ja arvojen levittämistä ja paremmuuden diskurssia, jossa EU nähdään normatiivisena vallankäyttäjänä ja arvojohtajana. Hyödynnän aineiston analyysissä NPE:n teorioita paikantaessa normatiivisuuden diskursseja ja analysoidessa sitä, mitä tällaisen diskurssin esiintyminen tarkoittaa EU:n ja Afrikan välisessä suhteessa.

3.3 Michel Foucault'n valta

Tarkastelen tutkielman aineistoa myös Michael Foucault'n tuottavan vallan eri ilmentymien, tiedon ja vallan sekä normalisoivan hallinnan kautta. Foucault korostaa vallan teoriassaan puhetapojen, diskurssien, merkitystä vallan, sosiaalisten normien ja käytäntöjen sekä identiteettien muotoutumisessa (Husu, 2019; Foucault). Foucault'n mukaan valtaa on kaikkialla, missä on puhetta, koska kielellä tuotetaan

todellisuutta. Tutkielmassani aion hyödyntää foucaultilaista valtakäsitystä analysoidessani vallan roolia sekä piileviä diskursseja Euroopan Unionin ja Afrikan välisessä suhteessa.

Michel Foucault'n käsitys vallasta on melko abstrakti: valtakäsitys ei olekaan perinteinen teoria, vaan pikemminkin tapa ajatella ja analysoida valtasuhteita (Alhanen 2007, 117; Foucault). Koska Foucault'n käsitys vallasta on moniosainen, on keskeistä erotella käsitteet toisistaan. Foucault erottelee erityisesti voiman, vallan ja hallinnan toisistaan (Alhanen 2007, 119). Voima tarkoittaa Foucault'n mukaan ihmisten kykyjä tehdä ja toteuttaa erilaisia asioita. Se tarkoittaa esimerkiksi kykyä tehdä työtä, kykyä ajatella ja tutkia, kykyä pakottaa ja kykyä suostutella: kaikkia ihmisen kykyjä. Valta sen sijaan on toimintaa, jossa pyritään hallitsemaan, muokkaamaan ja järjestämään tietyllä alueella ilmeneviä voimia. (Alhanen 2007, 120; Foucault). Valta on siis voimien hallintaa. Näin syntyy Foucault'n mukaan valtasuhteita, jotka ovat erilaisia tapoja ohjailla ja muokata, vahvistaa ja yhdistää sekä hallita voimia. Valtasuhte on siis toimintaan kohdistettua toimintaa, jossa on kyse osapuolten välisestä kamppailusta (Alhanen, 2007, 121; Foucault). Kamppailua syntyy, kun toinen osapuoli pyrkii ohjailemaan toisen osapuolen toimintaa - sen voimia - tiettyjen päämäärien saavuttamiseksi.

Valta on jatkuvaa toimintaa, jota harjoitetaan kaikkialla sosiaalisissa suhteissa, koska kaikilla ihmisillä on voimia. Foucault ajattelee, että valtasuhteet rakentuvat ihmisten välisten erojen ja heidän eriarvoisten asemiansa varaan, koska ihmiset poikkeavat toisistaan voimiensa suhteen. Näitä eroja syntyy muun muassa sosiaalisista, yhteiskunnallisista, taloudellisista ja kulttuurisista eroista ja niihin liittyvistä epätasa-arvoisista asemista (Alhanen 2007, 121; Foucault). Milloin vallankäytöstä tulee sitten hallintaa? Foucault esittää, että vallankäyttö muuttuu hallinnaksi, kun käytännöt syntyvät ja ylläpitävät suunnitelmallisia ja pitkäjänteisiä valtasuhteita (Alhanen, 2007, 125; Foucault). Vaikka Foucault erotteleekin vallan ja hallinnan käsitteet toisistaan, usein puhuessaan vallasta hän tarkoittaa myös hallintaa (Alhanen, 2007).

Koska valtasuhteet ovat keskeisesti läsnä ihmisten sosiaalisessa toiminnassa, ne vaikuttavat Foucault'n mukaan myös tiedon diskursseissa, sillä tiedon diskurssit rakentuvat sosiaalisen toiminnan varaan. Näin hän myös perustelee väitteensä "tieto edellyttää ja muodostaa valtasuhteita". Tieto muodostaa valtasuhteita, koska diskurssit vaikuttavat siihen, miten ihmiset ohjaavat toimintaansa. Historiantutkimuksissaan Foucault osoittaa useita esimerkkejä siitä, miten tiedon diskurssit muodostavat valtasuhteita. Esimerkiksi psykiatrian, kliinisen lääketieteen, psykologian ja kriminologian alat ovat kiinteästi yhteydessä instituutioihin ja käytäntöihin, joissa käytetään valtaa. Näillä aloilla luodut diskurssit normaaliuudesta, rikollisuudesta, "hulluudesta" sisältävät tiedon lisäksi valtaa. (Alhanen, 2007, 135–136; Foucault).

Foucault on käsitteellistänyt ihmisten välistä valtaa myös biopolitiikan käsitteen kautta. Biopolitiikalla Foucault tarkoittaa vallankäytön muotoa, joka kohdistuu ihmisten biologiseen olemiseen. Siinä käsitetään ihminen elävänä olentona, joka on täynnä erilaisia voimia, joita pyritään biopolitiikalla hallitsemaan. Tämän käsityksen myötä, biopolitiikka on vaikuttanut siihen, että ihmiselämä on saatu länsimaisessa yhteiskunnassa tehokkaan ja pikkutarkan hallinnan alaiseksi. Siinä tarkkaillaan ja pyritään hallitsemaan ihmisyksilöiden biologiaa, niin, että ne palvelisivat parhaiten valtion päämääriä. Aiempaan suvereeniin valtaan verrattuna, joka oli voimia riistävää ja alistavaa, biopolitiikka on voimien lisäämistä, vahvistamista ja etenkin ohjaamista. Biopolitiikka pyrkiikin elämänprosessien jatkuvaan arvioimiseen, vahvistamiseen ja hallitsemiseen lakien sijasta normeilla, joihin ihmisiä sopeutetaan. Tätä kutsutaan normalisoivaksi hallinnaksi (Alhanen, 2007). Näin synnytetään ihmisyyden malleja ja käsityksiä, mitä ihminen on ja mitä sen tulisi olla. Se antaa normatiivisen mallin ihmisyydestä, joka laajennettuna voidaan soveltaa universaalisti kaikkiin ihmisiin. Nämä ihmisyyden mallit ohjaavat normalisoivia käytäntöjä ja näin normien kautta ohjailevat ja hallitsevat ihmisten elämää tiettyyn suuntaan. Väestön biopolitiikka perustuu koko väestön sääntelymenetelmille ja sillä pyritään ohjailemaan esimerkiksi väestön syntyvyyttä ja ihmisten elämäntapoja. Näin väestön biopolitiikka

pyrkii normalisoimaan koko väestön tietynlaiseksi. Kaiken kaikkiaan normalisoiva hallinta on toimintaa, jossa pyritään sopeuttamaan yksilöt ja koko väestö vallitseviin normeihin, jotka määritellään tieteellisissä diskursseissa ja ulotetaan yksilöihin kuri-tekniikoilla ja sääntelymenetelmillä koko väestöön. (Alhanen, 2007, 141-144, 147-148; Foucault).

Tutkielmassani hyödynnän Foucault'n tuottavan vallan käsitystä analysoidessani EU:n ja Afrikan välistä suhdetta. Pyrin paikantamaan tiedon ja diskurssin luomaa valtaa sekä valta- ja hallintasuhteita. Tavoitteenani on Foucault'n teoretisoinnin kautta ymmärtää paremmin EU:n rakentamia ja ylläpitämiä diskursseja EU:n ja Afrikan suhteessa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tavoitteenani on selvittää, miten EU:n ja Afrikan suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa ja mitä analyysin perusteella voidaan päätellä EU:n ja Afrikan suhteesta ja sen tulevaisuudesta. Tarkastelen tutkielmassani EU:n ja Afrikan suhdetta dekolonialismi- ja Euroopan normatiivinen valta- sekä Michel Foucault'n vallan käsitteen kautta. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisena Euroopan Unionin ja Afrikan suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa?
2. Miten dekolonialismi, Euroopan normatiivinen valta ja Michel Foucault'n vallan käsitteet auttavat kriittisesti ymmärtämään EU-Afrikka suhdetta?

4.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Toteutan tutkimukseni laadullisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimusote tarkastelee aineiston laatua: se pyrkii vastaamaan kysymyksiin mikä, millainen ja miten (Husu, 2020). Tarkemmin aineistoa analysoin kriittisen diskurssianalyysin menetelmällä. Kriittinen diskurssianalyysi on aineiston analyysimenetelmä, jossa analyysin keskiössä on kielessä esiintyvät diskurssit ja niiden avulla rakennettu sosiaalinen

todellisuus. Huomio kiinnittyy siihen, minkälaista maailmankuvaa, sosiaalista todellisuutta, ideologiaa ja valta-asemaa kielellä rakennetaan ja ylläpidetään. Menetelmän avulla aineistosta pyritään löytämään erilaisia diskursseja. Erityisesti kriittinen diskurssianalyysi keskittyy eriarvoisuutta luoviin ja ylläpitäviin diskursseihin (Fairclough, 1992). Kriittinen diskurssianalyysi pohjautuu teoreettis-metodologisesti sosiaalisen konstruktionismin kenttään. Sosiaalisella konstruktionismilla tarkoitetaan näkökulmaa, jonka mukaan kielellä ja kielenkäytöllä rakennetaan ympäröivää todellisuutta; muovataan identiteettejä ja maailmankuvaa (Husu, 2020). Toisin sanoen kieltä ja kielenkäyttöä ei oleteta todellisuuden kuvaksi, vaan kielellä ilmennetään ja rakennetaan ymmärrettyä todellisuutta.

Tutkimuksessani määrittelen diskurssin (eng. *a discourse, discourses*), Pynnösen (2013, 77) tavoin, kieliyhteisön jäsenten tunnistamaksi, historiallisesti syntyneeksi ja kiteytyneeksi merkityksellistämisen tavaksi. Diskurssit ovat siis tapoja kuvata ja antaa merkityksiä asioille, ilmiöille ja tapahtumille tietystä näkökulmasta käsin ja tietyllä tavalla (Pietikäinen & Mäntynen, 2009, 26-27, Pynnösen, 2013, 7, tutkimuksessa). Valitsin tämän rajauksen, koska yksittäisten diskurssien tutkiminen aineistosta on mielekkäämpää ja informatiivisempaa kun tarkastellaan kahden toimijan välisiä suhteita: suhde voi sisältää monia diskursseja, jolloin diskurssin määrittelyminen yleiseksi kielenkäyttötavaksi, ei antaisi syvällistä tietoa suhteen laadusta. Toisaalta tämä diskurssin määrittelmä linkittyy myös politiikan tutkimuksen tutkimuskenttään. Poliitiikan tutkimuksessa kieli nähdään merkittävänä osana politiikkaa: kieli on politiikan teon väline. Poliitikassa kielellä vakuutetaan ja suostutellaan, mutta myös samalla ilmennetään sitä, miten maailma ja ympäröivä todellisuus nähdään. Tutkimalla näitä merkityksenantoja voidaan nostaa esiin sitä, mitä merkityksenannot itsessään kertovat sekä niitä asioita, joita pidetään itsestään selvinä, jopa politiikan ulkopuolisina asioina. Näin voidaan huomata politiikassa esiintyviä ongelmallisia ja epätasa-arvoisia valtasuhteita ylläpitäviä diskursseja ja pyrkiä muuttamaan näitä.

Kriittisen diskurssianalyysin menetelmän tavoitteena on tehdä näkyväksi epäoikeudenmukaista vallankäyttöä oikeuttavia ja ylläpitäviä diskursseja (Pynnönen 2013, 28;

Fairclough 1995, 77) ja muuttaa näitä kielen käytäntöjä ja näin vaikuttaa sosiaalisiin ja kulttuurisiin muutoksiin (Pynnönen 2013, 28). Keskeisinä käsitteinä on esimerkiksi ideologia, representaatiot ja hegemonia (Pynnönen 2013). Esittelen käsitteistä vain omaan tutkimukseeni keskeisesti liittyvät käsitteet, ideologian ja hegemonian.

Kriittisen diskurssianalyysin pioneerina pidetyn Norman Faircloughin (1992) mukaan ideologian käsitteellä tarkoitetaan niitä taustalla vaikuttavia, usein tiedostamattomia, arvoja ja näkemyksiä maailmasta, jotka näkyvät kielen käyttämisessä ja jotka ohjaavat ihmisen toimintaa. Ideologian sisältämien uskomusten ja näkökulmien kautta ylläpidetään epätasa-arvoa, sillä ne vaikuttavat siihen mitä asioita pidetään hyväksyttävänä ja sopivina (Wooffit 2005, 140, Pynnösen, 2013, 20 artikkelissa). Merkitysten ideologisuus voidaan osoittaa vain niissä tapauksissa, joissa merkitykset todellakin palvelevat valtasuhteita, eli sitä, mitä pidetään legitimiinä ja sopivana (Pynnönen, 2013, 20). Ideologian ja diskurssin käsitteet kietoutuvat yhteen, sillä diskursseilla kuvataan ja rakennetaan tietynlaisia näkemyksiä ja uskomuksia, jotka heijastelevat ideologiaa. Ideologia voidaan nähdä tekstistä tai puhutusta kielestä suorasti tai epäsuorasti; se voi esimerkiksi heijastua asioiden pitämisenä itsestään selvinä. Omassa tutkimuksessani, Faircloughin (1992) oppien mukaisesti, keskityn pohtimaan aineiston analyysissä sitä, että toimitaanko tekstissä ideologisesti ja jos kyllä, niin miten. Lisäksi pyrin analysoimaan sitä, mitä ideologisuudesta voi mahdollisesti seurata EU-Afriikka suhteessa.

Hegemonian käsitteellä tarkoitetaan Faircloughin (1992) mukaan toimijaa, joka on ylivaltaisen toiseen toimijaan nähden. Hegemonista asemaa ilmentää ylivaltaisen toimijan normien, arvojen ja maailmankuvan legitimitetti. Toisin sanoen hegemoninen toimija toimii ylivaltaisesti toiseen toimijaan nähden ja tämä toiminta koetaan yleisesti hyväksyttävänä. Hegemonian käsite kietoutuu vahvasti dominoinnin käsitteeseen, sillä molemmille olennaista on valta-aseman legitimiys sekä negatiiviset seuraukset, kuten epätasa-arvoinen kohtelu (Pynnönen, 2013, 28–29). Omassa tutkimuksessani pyrin analysoimaan niitä tekijöitä, jotka saattaisivat ilmentää hegemonista asemaa tai

dominointia sekä niitä merkityksiä, joita näiden käsitteiden mahdollisessa ilmentymisessä on Euroopan Unionin ja Afrikan suhteelle.

Aineisto ohjasi analyysimenetelmän valintaa vahvasti, sillä poliittisessa dokumentissa keskeistä on kieli, joka toimii politiikan välineenä. Poliittiset dokumentit ovat myös aina kytköksissä valtaan, etenkin kun dokumentin on tuottanut institutionaalista valtaa käyttävä elin, Euroopan Komissio. Näin ollen on mielenkiintoista tutkia, kuinka poliittisen kielen diskurssien analysointi osoittautuu tavaksi tuoda esiin puheessa vallitseva maailmankuva, valta, sekä tässä tutkimuksessa Euroopan Unionin ja Afrikan välisen suhteen laatu. Toisin sanoen diskurssianalyysin menetelmä vastaa parhaiten siihen, minkälaisena EU:n ja Afrikan suhde näyttäytyy aineistossa.

Toisaalta kriittisen diskurssianalyysi menetelmän avulla pystytään tarkastelemaan EU:n ja Afrikan suhteen laatua monipuolisesti ja informatiivisesti ja paljastamaan vallankäyttöä ja mahdollista epäoikeudenmukaisuutta ylläpitäviä diskursseja. Kun puhutaan Afrikan ja Euroopan historiasta, ei voida unohtaa historiallista viitekehystä, jota on värittänyt kolonialismin aika. Kolonialismin aikaa määrittivät eriarvoisuus ja riistosuhde, jossa eurooppalaiset valtiot asemoivat itsensä afrikkalaisten yläpuolelle ja jakoivat Afrikan omien tarkoitusperien mukaan kolonialeiksi. (Nblovu-Gatsheni 2015). Vaikka imperialismista on jo kauan ja valtiomuodot sekä maailmanjärjestys ovat muuttuneet, kielellä saatetaan edelleen, ainakin tiedostamatta, kantaa historiaa mukana. Kriittinen diskurssianalyysin menetelmä paljastaa nämä tavat ja rakenteet, joilla näitä tiedostamattomia rakenteita saatamme edelleen ylläpitää ja tuo siten tietoisuuteemme, jotta näitä rakenteita voitaisiin muuttaa.

4.3 Aineisto: Tavoitteena kokonaisvaltainen EU-Afrikka-strategia

Tutkimuksen aineistoksi valitsin Euroopan Unionin (EU) ”Tavoitteena kokonaisvaltainen EU- Afrikka-strategia”- tiedonannon, joka on julkaistu 9.3.2020. Tiedonanto käsittelee Euroopan Unionin ja Afrikan uutta kumppanuussopimus ehdotusta EU:n

näkökulmasta. Tiedonannossa Euroopan Komissio ja Unionin Korkea Edustaja ehdottavat keskustelua afrikkalaisten kumppanien kanssa, jotta tulevassa huippukokouksessa Euroopan ja Afrikan toimijat ovat valmiita määrittelemään yhdessä uuden kokonaisvaltaisen EU-Afrikka-strategian (eng. *JAES*). Kyseessä on Euroopan Unionin hyväksymä asiakirja, joka on tarkoitettu esityksenä Euroopan Unionin ja Afrikan suhteesta ja sen jatkumosta. Tiedoksiannon mukaan tämä uusi kumppanuus voisi EU:n näkökulmasta perustua viiteen eri kumppanuuden muotoon. Ensimmäinen kumppanuuden muoto on vihreää siirtymää ja energiansaantia koskeva kumppanuus, toinen on digitaalista siirtymää koskeva kumppanuus, kolmas kattaa kestävästä kasvusta ja työpaikkoja koskevan kumppanuuden, neljäs rauhan ja hallintotavan koskevan kumppanuuden ja viides kumppanuuden muoto käsittää muuttoliikettä ja liikkuvuutta koskevan kumppanuuden.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkielmassani pyrin analyysillä vastaamaan kahteen tutkimuskysymykseen. Ensin erittelen, millaisena Euroopan Unionin ja Afrikan suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa diskurssien kautta. Tämän jälkeen nostan esiin diskurssien ja teorioiden kytköksiä ja sitä, miten teoriat auttavat kriittisesti ymmärtämään EU:n ja Afrikan suhdetta EU-Afrikka-strategiassa. Hyödynnän teorioiden ja diskurssien erittelyssä myös kriittisen diskurssianalyysin, ideologian ja hegemonian, käsitteitä.

4.4.1 Eriarvoisen kumppanuuden diskurssi

EU:n ja Afrikan suhteesta painotetaan yhteistyön, vuoropuhelun, naapurisuuden ja liittolaisuuden teemoja. Afrikkaa kuvaillaan muun muassa Euroopan ”lähimpänä naapurina” (s. 1), ”liittolaisena” (s. 2, 6) ja ”kumppanina” (esim. s. 2,3,5). EU kuvailee itseään suhteessa Afrikkaan muun muassa ”suurimpana investoijana” (s. 7) sekä Afrikan ”suurimpana kumppanina” (s. 2). Kokonaisuudessaan suhteesta puhutaan toistuvasti yhteistyö- ja kumppanuus käsitteiden kautta. Lisäksi EU:n ja Afrikan suhdetta kutsutaan strategiseksi allianssiksi. EU:n mukaan ” Tämän luotettavan, pitkäaikaisen

ja monitahoisen kumppanuuden olisi nyt muuntauduttava myös vahvaksi poliittiseksi allianssiksi” (s. 2). Strateginen allianssi ja pitkäaikainen kumppanuus eivät enää riitä EU:lle, vaan se näkee yhteistyön Afrikan kanssa tarvitsevan myös poliittista liittoa. EU:n ja Afrikan välistä suhdetta luonnehditaan läheiseksi (s.6), laajaksi (s.6), monitahoiseksi ja vahvaksi, luotettavaksi ja pitkäaikaiseksi, strategiseksi luonnolliseksi (s.6) sekä yhteisen edun varaan rakentuvaksi (s.6) suhteeksi. Se nähdään hyötyosuhteena (s.6), mutta myös kumppanuutena. Afrikkaa kuvaillaan monimuotoiseksi ja potentiaaliseksi (s. 2,4,6). Sen sijaan EU kuvailee itseään liittolaiseksi (s. 2,4,6) suureksi investoijaksi ja tukijaksi (s. 2,4,6).

Tiedonannon tavoitteena on saada Afrikan Unioni sekä afrikkalaiset toimijat vakuuttuneeksi EU:n kanssa tehdyn yhteistyön syventämisen tärkeydestä. Voidaan siis päätellä, että tavoitteena on vakuuttaminen, suostuttelu ja toimijoihin vetoaminen, jotta EU:n esittämä strategia menisi mahdollisimman tiedonannon mukaisesti läpi. Kumppanuuden, yhteistyön ja naapurisuuden käsitteiden käyttämisellä luodaan mielikuvaa läheisyydestä, joka jopa velvoittaa yhteistyön tekemiseen: olemmehan ”luonnollisia liittolaisia” (s.6) ja ”naapureita” (s.1). Toisaalta käsitteet, jotka sisältävät positiivisia konnotaatioita, muovaavat myös mielikuvaa EU:n ja Afrikan suhteen laadusta ja kestosta. Ikään kuin suhde olisi aina ollut läheinen ja molempia osapuolia hyödyttävä kumppanuus, vaikka näin ei historiaan peilaten ole. Toisaalta EU haluaa tiedonannon mukaan lähentää ja tiivistää siteitä ja saada kumppanuuden lisäksi myös poliittisen liittolaisen (s.2). EU perustelee poliittista liittolaisuutta maailmanpoliittisella tilanteella, jossa ”tarvitaan kipeästi kollektiivista toimintaa” (s.2) ja jossa ”arvot ovat uhattuina” (s.17). EU pyrkii voittamaan Afrikan puolelleen, jotta EU:n tilanne maailmanpolitiikassa olisi vahvempi, koska tiedoksiannon mukaan ”EU-AU-YK:n yhteistyö muodostaisi suurimman äänestysblokin” (s.17). Tämä heijastelee eriarvoista kumppanuutta, jossa EU ajattelee vain oman asemansa säilyttämistä. Eriarvoisen kumppanuuden diskurssia tukee myös se, että EU ei tiedonannossaan vaadi Afrikalta muuta kuin yhteisen arvopohjan jakamista. Millaista on sellainen yhteistyö, jossa toisen täytyy

muuttua toisen kaltaiseksi, jotta yhteistyötä voidaan tehdä ja jossa vain toinen osapuoli, EU, on aktiivinen toimija?

4.4.2 Eurooppalaisen normatiivisen vallankäytön diskurssi

Tiedonannon kieli ilmentää eurooppalaisia arvoja ja toimia, kuten oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, kestävän kehityksen ja ihmisoikeuksien arvostusta. (esim. s. 1, 5). Eurooppa keskeisyys ja normatiivisuus ovat Euroopan Unionin ja Afrikan suhteen kuvailussa vahvasti läsnä kielen sekä tiedonannon ilmentämän näkökulman osalta. Tiedonannon näkökulmana voidaan huomata Eurooppa keskeisyys, sillä monien ehdotettujen toimien perustana on eurooppalaiset arvot ja se, että ehdotus on todettu toimivaksi Euroopassa. Esimerkiksi sivulla 14, ”Muodostetaan Afrikan kanssa kumppanuus, jolla toimiin ja yhteistyöhön sisällytetään hyvää hallintoa, demokratiaa, ihmisoikeuksia, oikeusvaltioperiaatetta ja sukupuolten tasa-arvoa koskevat näkökohdat.”, annetaan ymmärtää, että Eurooppa toimii kokemusasiantuntijana, joka kertoo, että vain EU:n esittämä ehdotus takaisi kehitystä oikeaan suuntaan. Toisaalta myös kielellisesti ilmaistuna, Eurooppa keskeisyys ja normatiivisuus nousevat tiedonannossa esille. Puhuttaessa niistä asioista, joita pidetään tärkeänä ja oikeana toistuvat usein eurooppalaiset arvot: demokratia, rauha, tasa-arvo, oikeusvaltioperiaate, kestävä kehitys ja ihmisoikeudet (esim. s. 1, 3, 11, 12, 13, 14) Tiedoksiinto ilmentää siis eurooppalaista ideologiaa, joka nähdään legitiiminä tapana toimia.

Euroopan normatiivisen vallan (NPE)- käsitteen kautta tulkittuna Euroopan Unionin tiedoksiinto heijastelee NPE:lle keskeisiä pää- ja sivunormeja ja ilmentää normatiivista vallankäyttöä. Mannersin (2002, 242) nimeämät päänormit rauha, vapaus, demokratia, oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeudet korostuvat tiedoksiannossa jo tiedoksiannon rakenteen kautta. Tiedonanto rakenne koostuu viidestä otsikosta, joista ensimmäinen, vihreää siirtymää ja energiansaantia koskeva kumppanuus, rakentuu kestävän kehityksen arvopohjalle sekä neljäs, rauhaa ja hallintotapaa koskeva

kumppanuus, rauhan ja demokratian arvopohjalle. Toisin sanoen tiedonanto rakentuu näiden NPE:n arvojen ja normien varaan.

Toisaalta tiedonannossa näkyy normatiivinen näkökulma myös sisällöllisesti. Esimerkiksi tiedonannossa esitetään jo ensimmäisellä sivulla: "EU ja Afrikka voivat yhteistyössä tarttua mahdollisuuksiin, vastata haasteisiin ja toteuttaa toimia, jolla varmistetaan vakaus, rauha, turvallisuus, ihmisoikeudet, demokratia, sukupuolten tasa-arvo, kestävä toimeentulo, terveisiin ekosysteemeihin perustuva kestävä talouskasvu, sosiaalinen yhteenkuuluvuus ja hyvä hallintotapa." (s.1). Lainauksessa korostuvat Mannersin nimeämät päänormit, mutta myös sivunormeihin, sosiaaliseen solidaarisuuteen, syrjimättömyyteen, kestäväan kehitykseen ja hyvään hallintoon, viitataan. Normeihin viitataan toistuvasti. Esimerkiksi sivulla 13 sanotaan: " Turvallisuus ja kehitys voivat olla kestäviä pitkällä aikavälillä vain, jos ne perustuvat ihmisoikeuksien ehdotomaan kunnioittamiseen, täydelliseen syrjimättömyyteen, demokratian periaatteisiin, sukupuolten tasa-arvoon ja oikeusvaltioperiaatteeseen. " Lainauksessa esitetään, että kehitys olisi ainoastaan mahdollista Eurooppalaisen normatiivisen vallan- normien kautta. Voidaan siis tulkita, että yhteistyön tulisi EU:n mielestä perustua EU:n omalle arvopohjalle, jolloin Afrikan arvot ja toimijuus jätetään toissijaiseksi. Toisin sanoen NPE:n viitekehyksessä, EU ohjailee ja korostaa kielen kautta omaa toimijuuttaan ja pyrkii hallitsemaan suhdetta normatiivisen vallankäytön keinoin.

Michel Foucault'n vallan, voiman ja hallinnan käsitteiden kautta ymmärrettynä EU:n ja Afrikan suhde voidaan nähdä valta- ja hallintasuhteena. EU tiedonannossaan ohjaa ja säätelee Afrikan voimia etenkin normatiivisuuden ja tiedon kautta: EU esittää normit universaaleina totuuksina, jotka pyrkivät ohjaamaan ihmisten ajatuksia ja toimintaa. Tiedonannosta voidaan tulkita, että tarkoituksena on solmia tiivis liittolaisuus (esim. 2, 6), äänestysblokki (s. 17) ja säilyttää arvojen asema (esim. s. 17). Foucault'n tuottavan vallan- käsitteen mukaisesti EU:n tiedonanto ilmentää kamppailtua valtasuhdetta, jossa EU pyrkii ohjailemaan Afrikan toimintaa ja sen voimia, päämääriensä saavuttamiseksi. Valtasuhte voidaan myös tulkita hallintasuhteeksi, sillä EU hallitsee

Afriikkaa vallankäytäntöjen synnyttäessä ja ylläpitäessä jokseenkin suunnitelmallisia ja pitkäjänteisiä valtasuhteita. (Alhanen, 2007, s.125; Foucault). Vallankäytäntöjä tiedonannossa kuvastavat normien vahva läsnäolo sekä niiden käyttäminen ohjailevasti. Valtasuhteen suunnitelmallisuutta kuvastavat EU:n nimeämät ulkopoliittiset tavoitteet ja Poliitiikka ensin- käytänteet (s. 19), joiden mukaan vallankäytäntöjä sovelletaan. Pitkäjänteisyyttä kuvastavat tiedonannossa esiin nostettu historia (s.1) ja suhteen jatkumoa kuvailevat sanat (esim. 1, 2, 13), joilla valtasuhdetta ylläpidetään.

Kuten aiempi tutkimuskirjallisuus Euroopan Normatiivisen vallan - käsitteestä osoittaa (esim. Haastrup, 2016; Haukkala, 2016) myös EU:n tiedonannossa eurooppalaiset normit ja arvot esitetään ikään kuin parhaana tapana järjestää yhteiskunta. Samalla eurooppalaisen normatiivisen vallan diskurssi jättää huomiotta Euroopan Unionin puutteet (Haastrup, 2016). Tiedonannossa esimerkiksi arvoja ja normeja ei perustella, vaan ne esitetään universaaleina totuuksina. Kuten tiedonannossa sivulla neljätoista sanotaan, demokratia nähdään ainoana oikeana tapana hallita: "EU aikoo myös tehostaa demokraattista hallintotapaa ja oikeusvaltioperiaatetta koskevaa yhteistyötä molemmilla mantereilla." Toisaalta myös sivulla yhdeksän esitetään "poliittisten uudistusten olevan tarpeen esimerkiksi hallinnon, oikeusvaltion, oikeusjärjestelmän ja kilpailun saralla" (EU, 2020, s.9) Näin demokratia- hallintomuoto, ja eurooppalaiset arvot, esitetään Afrikan valtioihin sopivana, ilman perusteluja, miksi juuri demokratia sopisi kaikkiin Afrikan valtioihin. Tämä ilmentää NPE:n mukaisesti ajatusta, jossa Eurooppa näkee omat arvot parhaana, ja ainoana, tapana järjestää yhteiskunta.

Michel Foucault'n tiedon diskurssien ja vallan käsitteiden avulla tulkittuna tiedonanto ilmentää NPE:n kanssa samankaltaista diskurssia. Koska tieto muodostaa valtasuhteita, EU:n esittäessä arvot universaaleina sääntöinä, tiedon kaltaisina perusarvoina (esim. s. 1, 13) sekä esittävänsä itsensä avunantajana, EU muodostaa ja ylläpitää valtasuhdetta Afrikkaan tiedon diskurssien kautta. Toisin sanoen EU ikään kuin päättää omien arvojen ja näkemysten olevan tietoa, joiden kautta EU ohjailee sitä, mitä Afrikan kuuluisi olla ja miten Afrikan kuuluisi toimia.

Toisaalta ajatus yhteistyöstä, jossa tiedonannon mukaan ei mainita sitä, mitä EU tästä yhteistyöstä voisi oppia tai saada, heijastelee myös valtasuhdetta, jossa Afrikka nähdään toimijana, jolla ei ole resurssien ja poliittisen liittolaisuuden lisäksi EU:lle muuta annettavaa. Ikään kuin EU olisi virheetön ja valmis. Näin EU ilmentää tiedonannossaan Euroopan normatiivisen vallan- käsitteen tulkinnan mukaan normatiivista vallankäyttöä Afrikkaa kohtaan ja tämä paljastaa, että EU:n ja Afrikan suhde toisintaa edelleen jälkikolonialistista epätasa-arvoista suhdetta.

Tiedonannon arvona ja perusolettamuksena on myös tietyt globaalit yhteistyöt Yhdistyneiden Kansakuntien ja ylikansallisten sopimusten, kuten Agenda 30, Pariisin ilmastopimuksen kanssa (EU, 2020, 2). ”Yhteisten toimiemme ytimessä on tehostettu yhteistyö maailmanlaajuisissa ja monenvälisissä asioissa” (s.2).” Edistystä voidaan saavuttaa vain tekemällä yhteistyötä yhteisten maailmanlaajusten sitoumusten pohjalta.” (s.2). Lainauksissa EU nostaa esiin EU:n ja Afrikan suhteiden ytimeksi ylikansallisen toiminnan, nimenomaan YK:n ja edelle mainittujen sopimusten parissa. Nämä yhteistyöt ja sopimukset perustuvat pitkälti myös EU:n normeihin, kuten esimerkiksi Pariisin ilmastopimus ja Agenda 30 kestävän kehityksen normiin. Euroopan normatiivisen vallan (NPE) - käsitteen kautta tulkittuna, EU toimii tässä suhteessa NPE:lle tyypillisesti ylikansallisena valtana, joka ei käytä aseellista voimaa saadakseen haluamansa, vaan erityisesti normatiivista valtaansa (Manners, 2002, 238). Näin ollen EU pyrkii saamaan Afrikan puolelleen omilla säännöillään ja omiin normeihin sitouttamalla, normatiivisen vallankäytön keinoin.

Samaa normatiivisuutta voidaan tulkita myös Michel Foucault'n biopolitiikan ja normalisoivan hallinnan käsitteillä. Foucault näkee biopolitiikan tehtäväksi voimien lisäämisen, vahvistamisen ja ohjaamisen. Normien kautta EU lisää, vahvistaa ja ohjaa Afrikan voimia, tässä yhteydessä ajatuksia ja arvoja, tiedon nimissä, jotta Afrikka toimisi EU:n päämäärien mukaisesti ja olisi enemmän yhteneväinen toimija EU:n kanssa. EU haluaa myös vahvistaa investointien (esim. s. 2, 7, 10), tuen (esim. s. 3, 8, 10, 11) ja

tieteen (s. 11) kautta Afrikan voimia ja resilienssiä. Näin normalisoivan hallinnan kautta EU pyrkii vaikuttamaan siihen, millainen toimija Afrikka on ja mitä sen väestön tulisi olla, jotta siitä tulisi EU:lle mieleinen liittolainen.

4.4.3 Ylivaltaisuuden diskurssi

Tekstin esittää ja tuottaa Euroopan Unionin Komissio sekä Euroopan Unionin Ulkoasioiden ja Turvallisuuspolitiikan korkea edustaja. Voidaan siis päätellä, että EU on EU-Afrikka suhteiden dominantti toimija (Fairclough, 1995, 9). Kuitenkin EU ei sanoita itseänsä Afrikan yläpuolelle, vaan pyrkii häivyttämään hierarkkisen aseman ”kumppanuus” ja ”yhteistyö” sanojen taakse. EU julistaa aineistossa ihmisoikeudet, demokratian, oikeusvaltioperiaatteen ja muut sille keskeiset arvot (EU, 2020, 1, 13) keskeisesti kumppanuutta määrittäväksi tekijöiksi. Toisin sanoen EU pohjaa esitetyt toimet arvoihin ja normeihin, joita se ei perustele. EU esittää nämä arvot ja normit yleismaailmallisesti hyväksyttävänä, autenttisina totuuksina, vaikka nämä eurooppalaiset arvot ja säännöt se on itse luonut. EU vahvistaa näin asemaansa hegemonisena toimijana. Toisin sanoen EU nähdään tiedonannon perusteella hegemonisena toimijana, jolla on legitimizeetti sanella säännöt, arvopohja ja maailmankuva, josta käsin yhteistyötä Afrikan kanssa tulisi EU:n mukaan tehdä.

Hegemonian käsite näyttäytyy myös Euroopan Unionin asemointina Afrikan yläpuolelle ylivaltaiseksi toimijaksi. Tiedonannossa EU toistuvasti ottaa esiin oman osaamisensa ja paremmuutensa, esimerkiksi disinformaation torjumisessa ja tekoälyn kehittämisessä. ”EU on kehittänyt disinformaation torjumiseksi hyödyllisiä välineitä, ja se jatkaa tiivistä yhteistyötä afrikkalaisten kumppaniensa kanssa yhteisten lähestymistapojen löytämiseksi ja parhaiden käytäntöjen jakamiseksi.” (s.5). Lainauksessa EU tarjoutuu antamaan kehittämiään välineitä, samalla olettaen kuitenkin, että Afrikka tarvitsee tässä EU:n apua ja että EU:n kehittämät välineet toimisivat myös Afrikassa. Näin EU asemoi itsensä Afrikan yläpuolelle, ikään kuin auttajaksi ja pelastajaksi, jolla on paljon opetettavaa afrikkalaisille kumppaneilleen. Samankaltainen diskurssi toistuu tekoälyyn viitaten: ”EU:n olisi jatkettava myös tekoälyyn liittyvää yhteistyötään

Afrikan kanssa sen varmistamiseksi, että tekoälyä kehitetään ja käytetään vastuullisesti.” (s.5). Lainauksessa EU jälleen tarjoaa apuaan, ilmaisten oletuksen siitä, että ilman yhteistyötä tekoälyä ei välttämättä osata kehittää tai käyttää vastuullisesti. Näin EU asemoi itsensä jälleen Afrikan yläpuolelle toimijaksi, joka osaa ja tietää paremmin, miten tulisi toimia. Samankaltaista diskurssia esiintyy myös sivulla 17: ”Sen (EU:n) olisi myös tuettava tarvittavia uudistuksia – sen varmistamiseksi, että ne ovat tarkoituksenmukaisia.” EU osoittaa jälleen tukensa, osoittaen kuitenkin tietävänsä sen, mitkä uudistukset ovat tarkoituksenmukaisia. Lopuksi EU ilmaisee päämäärätietoisesti olevan ”jatkossakin Afrikan suurin kumppani investointien, kaupan ja kehitysyhteistyön alalla” (s.18) jättämättä ollenkaan vaihtoehtoisuutta Afrikalle. EU olisi voinut ilmaista haluavansa olla jatkossakin Afrikan suurin kumppani näillä aloilla, mutta sen sijaan EU ilmaisee määräten olevansa jatkossakin suurin kumppani. Ikään kuin toinen osapuoli voisi päättää jatkavansa suurimpana kumppanina ilman toisen osapuolen kuulemista, determinoiden suhteen jatkuvuutta samankaltaisena. Hegemonista asemaa ilmentää EU:n oikeus sanella, miten suhde tulee jatkumaan.

EU:n hegemonista toimijuutta osoittaa myös se, mitä on jätetty kertomatta. Tiedonannossa viitataan historiaan, mutta vain positiivisessa sävyssä. Siirtomaavallan aikainen historia, eriarvoisuus ja riisto on jätetty mainitsematta. Kuitenkin EU kuvailee EU:n ja Afrikan yhteistä historiaa ”luonnollisen liittolaisen” (s.6) termein sekä perustelee pitkien ja vahvojen siteiden ”perustuvan historiaan, läheisyyteen ja yhteiseen etuun” (s.1). Nämä ilmaisut jättävät huomiotta Euroopan valtioiden toteuttaman riiston ja eriarvoisuuden ja päinvastoin saavat lukijan ajattelemaan EU:n ja Afrikan suhteen historian positiivisessa valossa. Näin EU korostaa dominanssin asemaa, sillä se kokee oikeudekseen päättää, mitä osia historiasta muistetaan ja mitä unohdetaan, omien tarkoitusperiensä mukaisesti. Tiedonannon mukaan EU haluaa tulla muistetuksi pitkäaikaisena, yhteistä etua ajattelevana kumppanina ja haluaa unohtaa Euroopan valtioiden kolonialismin aikaiset roolit. Näin myös oletetaan tasavertaisen kumppanuuden alkavan ikään kuin puhtaalta pöydältä, silloin kun EU on siihen valmis

Toisaalta positiiviset ilmaisut historiasta ja siirtomaahistorian poisjättämistä voidaan myös tulkita dekolonialismi käsitteen avulla. Dekolonialismiin keskeisesti kuuluu prosessin tiedostaminen osana historiaa (Haastrup, 2016, 513), jota ei tiedonannossa ole nähtävissä. Tämän perusteella voidaan tulkita Euroopan Unionin yrittävän dekolonialisoida suhdettaan Afrikkaan irrallisena osana historiaa, ikään kuin uudenajan ilmiönä, vaikka Haastrupia mukailleen, se ei ole mahdollista. Koska dekolonialismi itsessään liittyy keskeisesti historiaan, se ei ole irrotettavissa historiastaan.

Kuitenkin dekolonialismille tyypillisiä sanavalintoja on tiedonannossa käytetty. Suhdetta on kuvailtu naapurin, liittolaisen ja kumppanin sanoin. Tiedonannossa annetaan ymmärtää, että suhde on tasavertainen. Toisaalta sanavalintojen lisäksi aineistossa viitataan kahdesti dekoloniaalisuudelle keskeiseen piirteeseen, Afrikan toimijuuden esiin nostamiseen: "Tavoitteena on tukea pyrkimyksiä vahvistaa Afrikan ääntä YK:ssa, kansainvälisissä rahoituslaitoksissa ja muissa monenvälisissä järjestöissä." (s.18). "EU:n ja Afrikan strategisen allianssin lujittamiseksi Euroopan komissio ja unionin korkea edustaja ehdottavat keskustelujen käymistä afrikkalaisten kumppanien kanssa, --" (s.1). Lainauksissa näkyy halu nostaa Afrikan ääni kuuluviin ja näin päästä eroon kolonialistisesta valtahierarkiasta, joka on keskeistä dekolonialisoitumisessa (Nblovu-Gatsheni 2015). Kuitenkin normatiivisten elementtien läsnäolon takia, on syytä kyseenalaistaa, halutaanko Afrikan ääni kuuluviin sen omien intressien esiin nostamisen vai EU:n puolesta puhumisen takia? Kuten EU toimenannossaan esittää: "Afrikka ja Eurooppa muodostavat yhdessä YK:n suurimman äänestysblokin. Yhdistämällä voimamme olemme saaneet aikaan keskeisiä kansainvälisiä sopimuksia, joita ovat muun muassa kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 ja sen kestävän kehityksen tavoitteet sekä Pariisin ilmastopöytäkirja, ja olemme sitoutuneet niiden täytäntöönpanoon". Toisin sanoen EU hyötyisi Afrikan äänen kuuluvuudesta, jos Afrikan viesti on sama kuin EU:n. Näin ollen Afrikan äänen vahvistaminen perustuisi jälleen EU:n hyötyyn, eikä niinkään Afrikan toimijuuden korostamiseen, jolloin ei voida puhua dekolonialisoimisesta. Näin ollen yritys ja halu suhteen dekolonialisoimisesta, jossa pohjana on EU:n samaa hyötyä, ilmentää enemmän EU:n hegemonista

diskurssia ja asemaa suhteessa Afrikkaan kuin afrikkalaisen toimijuuden tunnustamista ja esiin nostamista.

4.4.4 Avunantajan- ja avunsaajan diskurssit

Tiedonannossa esiintyy diskurssi, jossa Euroopan Unioni nähdään avunantajana ja tukijana ja Afrikka tuen vastaanottavana osapuolena. Usein roolit eivät esiinny sananmukaisesti tiedoksiannossa, vaan ne ovat tulkittavissa tekstistä. Esimerkiksi EU on usein "valmis jakamaan kokemuksia" (s. 8), "osoittamaan tukensa" (esim. s.8, 11, 14, 16) "tarjoutunut tehostamaan toimiaan" (s.13) ja "sitoutunut auttamaan" (s. 15). Toisin sanoen EU toistuvasti asemoi itsensä tukijaksi ja auttajaksi, vaikka käyttääkin suhteesta kumppanuus- nimitystä. Toisaalta EU ei sanoita niitä asioita, joita Afrikka voisi tarjota EU:lle. Tämä voidaan tulkita diskurssina, jossa EU on avunantaja ja tukija ja Afrikka avunsaaja.

Avunantajan ja avunsaajan diskurssi asettuvat osaksi jatkumoa Euroopan Unionin ja Afrikan suhteessa. Vaikka tiedonannon sanoilla pyritään muuttamaan suhdetta kohti tasavertaisuutta, diskurssin olemassaolo edustaa edelleen aikaa, jossa EU on avunantaja suhteessa Afrikkaan ja Afrikka on vastaanottava osapuoli, joka kiitollisena antaisi EU:lle sen, mitä sillä on annettavaa, eli resurssit, potentiaalin ja lojaliteetin. Tämä tiedonannossa esiin nouseva diskurssi jatkaa samaa keskustelua, mitä EU:n ja Afrikan suhteesta on käyty, jossa Afrikan toimijuus sivuutetaan (Haastруп, 2016, 518–519). Kun verrataan diskurssia suhteen historiaan ja viimeaikaiseen keskusteluun, siitä, kuinka Afrikka haluaa korostaa omaa toimijuuttaan ja omien intressien tärkeyttä kumppanuussopimuksissa, EU ei ole tiedonannossaan ottanut Afrikan näkökulmaa ja toiveita huomioon. Se edelleen laiminlyö Afrikan roolia suhteessa ja näin suhde voidaan tulkita eriarvoisena, eikä EU:n esittämänä kumppanuutena.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielmassani pyrin selvittämään Euroopan Unionin ja Afrikan suhteen laatua EU:n julkaisemassa EU-Afrikka-strategiassa. Pyrin löytämään vastauksia kriittisen diskurssianalyysin menetelmän avulla, etsien diskursseja, joiden esiin nostamisessa käytin apuna kolmea teoreettista viitekehystä: Euroopan normatiivista valtaa, dekolonialismia sekä Michel Foucault'n tuottavaa valtaa. Näiden lisäksi sovelsin kriittisen diskurssianalyysin ideologian- ja hegemonian käsitteitä.

Ensimmäiseksi vastasin tutkimuskysymykseen siitä, *millaisena Euroopan Unionin ja Afrikan suhde näyttäytyy EU:n esittämässä EU-Afrikka-strategiassa?* Aineiston analyysissä ilmenee, että EU:n ja Afrikan suhde esitetään läheisenä kumppanuutena ja strategisena liittolaisuutena, jota EU haluaisi viedä kohti poliittista liittolaisuutta. Toisin sanoen suhde näyttäytyy pintapuolisesti läheisenä. Kuitenkin kriittisen diskurssianalyysin menetelmällä aineistosta voidaan paljastaa kumppanuuden diskurssin alla piilevä eriarvoisuuden diskurssi. EU ehdottaa kumppanuutta EU:n ehdoilla ja säännöillä ja tarjoaa tukeaan kaikissa esittämässään osioissa, mutta ei sanallisesti pyydä Afrikalta yhteistyön vastineeksi mitään. Silti EU esittää monesti oman arvopohjansa, jolle yhteistyö tulisi EU:n mukaan rakentua. Voidaan tulkita, että EU haluaa kumppanuuden, joka perustuisi sille, että Afrikka olisi EU:n arvojen mukainen ja tekisi kuten EU haluaa. Suhde ei näin ollen näyttäytyä tasavertaisena kumppanuutena, vaan päinvastoin eriarvoisena valtasuhteena, jossa EU pyrkii hallitsemaan Afrikkaa arvojensa kautta.

Analyysin toisessa vaiheessa pyrin vastaamaan tutkimuskysymykseen: *miten dekolonialismi, Euroopan normatiivinen valta ja Michel Foucault'n vallan käsite auttavat kriittisesti ymmärtämään EU-Afriikka-strategiassa esitettyä EU-Afriikka suhdetta?* Analyysi osoittaa, että Euroopan Unionin ja Afrikan suhteessa voidaan nähdä eurooppalaisen normatiivisen vallankäytön-, hegemonisuuden- sekä avunantajan- ja avunsaajan diskursseja, jotka paljastavat EU:n ja Afrikan suhteen perustuvan, kumppanuus puheesta huolimatta, eriarvoisuudelle. Analyysi paljastaa, että afrikkalaisen toimijuuden huomioiminen on edelleen vähäistä, jolloin suhde ei ilmennä dekolonialisoitumista. Foucaultilainen vallan analyysin mukaan, EU korostaa omaa toimijuuttaan ja ohjailee ja pyrkii vaikuttamaan siihen, millainen toimija Afrikka on ja mitä sen väestön tulisi olla, jotta se olisi EU:lle mieleinen liittolainen. Myös Euroopan normatiivisen vallan- käsitettä apuna käyttäen, analyysissä esiintyy EU:n toimijuuden korostamista ja normatiivista vallankäyttöä. Kaiken kaikkiaan dekolonialismin, Euroopan normatiivisen vallan sekä Michel Foucault'n tuottavan vallan käsitteet auttoivat kriittisesti näkemään eriarvoisuuden pohjautua diskursseja, jotka edelleen ylläpitävät kolonialismiin pohjautuvaa valtasuhdetta EU:n ja Afrikan suhteessa.

Tutkimuksen tulokset ovat linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa, ja ilmentävät historian toistuvuutta. Kuten Hastrupin (2016, 517) tutkimuksessa, myös tässä tutkielmassa, JAES:in poliittisempi strateginen yhteistyö edelleen heijastelee avunantajan ja avunsaajan rooleja. Myös tutkielmassani havaittu ylivaltainen ja asemoiva diskurssi, jossa EU asemoi itsensä AU:n yläpuolelle, on linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa (Staeger, 2015). Kuitenkin keskeisimpänä yhteneväisyytenä aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa voidaan pitää vahvaa normatiivisen vallankäytön läsnäoloa, joka toisintaa jälkikolonialistista epätasa-arvoista suhdetta (esim. Hastrup 2016, 519; Staeger 2016; Nblovu-Gatsheni 2015). Kuitenkin tutkielmassani voidaan huomata EU:n osoittama halu dekolonialisoida suhdettaan Afrikkaan, samalla ylläpitäen kuitenkin eriarvoisuutta ja asymmetriaa suhteessa. Havainto on sama, minkä Hastrup teki jo vuonna 2016. Toisaalta tutkimukseni on linjassa myös Hiski Haukkalan (2016) tutkimuksen kanssa, jossa EU:ta määritellään normatiivisena alueellisena

hegemoniana. Tutkielmani osoitti, että EU näyttää toimivan edelleen vahvasti alueellisenä normatiivisena hegemoniana, joka levittää käsitystään normaaliuudessa lähialueiden politiikassaan. Kuten Haukkala esittää, EU:n on muutettava lähestymistapaansa lähialueillaan, sillä molempien toimijoiden roolit ovat muutoksessa. Tutkielman tulos indikoi samaa: uudenlainen lähestymistapa Afrikan suhteen on tarpeen.

Vaikka tutkimustulos on linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa, on yllättävää kuinka afrikkalaisten toimijoiden esittämien toiveiden jälkeen (Haastrup 2016, 518–519) EU edelleen implisiittisesti sivuuttaa afrikkalaisen toimijuuden ja asemoi itsensä Afrikan yläpuolelle. Tutkimustulos osoittaa erityisen hyvin sen, kuinka monimutkaista on rakentaa uudenlaista sosiaalista todellisuutta ja suhdetta toimijoiden välille, haluista ja yrityksistä huolimatta, jos historiaa toistavia diskursseja ei tunnusteta. Jotta sosiaalinen toimintaympäristö rakentuisi uudelleen, on tiedostettava ne diskurssit, jotka edelleen ylläpitävät vanhaa todellisuutta ja tämän jälkeen aktiivisesti pyritävä muuttamaan niitä.

Tutkielmani ilmentää samaa keskustelua, mitä suhteen viime vuosina on käyty: EU sivuuttaa Afrikan toimijuutta. Suhteen historiallisen kehityksen perusteella voidaan siis päätellä, ettei EU:n esittämä EU-Afrikka-strategia tule hyväksytyksi Afrikan Unionissa, sillä Afrikka painottaa toimijuutensa ja intressien tunnustamista ja näkemistä yhteistyön kulmakivenä (Haastrup 2016, 518-519), joten toimijuuden sivuuttaminen ei AU:lle enää sovi. Mitä tulisi tehdä toisin, jotta tasavertainen kumppanuus onnistuisi? Kriittisen diskurssianalyysin menetelmän tavoitteena on pyrkiä muuttamaan eriarvoista sosiaalista todellisuutta (Pynnönen, 2013), joten aion seuraavaksi esittää pohdinnan siitä, mitä EU:n ja Afrikan suhteessa voitaisiin tehdä toisin, jotta tasavertainen kumppanuus olisi saavutettavissa.

Kumppanuuden ensiaskel olisi molempien toimijuuden tunnustaminen ja kunnioittaminen. Etenkin Euroopan Unionin olisi tunnustettava Afrikan Unionin legitimitetti, joten strategia tulisi nimetä EU-AU- strategiaksi. Näin diskursiivisesti siirryttäisiin

kohti tasavertaisempaa suhdetta (Haastrup, 2016, 514). Toisaalta pelkkä käsitteen muuttaminen ei riitä, vaan tarvitaan afrikkalaisen toimijuuden kunnioittamista ja huomioimista. Konkreettisesti tätä kohti voitaisiin tähdätä esimerkiksi tutkimuksen kautta: tarvitaan enemmän tutkimusta afrikkalaisesta näkökulmasta, toimijuudesta ja EU:n vaikutuksista. On lakattava näkemästä suhde pelkästään osana EU:n ulkopoliittikkaa ja ymmärrettävä, että Afrikka ja Afrikan Unioni ovat toimijoita, joilla myös on valtaa ja sen myötä vaihtoehtoja. Näin voitaisiin tähdätä kohti suhteen laadun tiedostamista, arvostamista ja kunnioittamista. Toisaalta tässä suhteessa olisi myös tärkeää, että historian valikoiminen ja kaunistelu olisi loputtava. Kuten Haastrup (2016, 513) esittää, dekolonialisoituminen on ymmärrettävä osana historian jatkumoa eikä irrallisenä uuden ajan tuotteena. Eriarvoisten diskurssien läsnäolo on myönnettävä ja niitä on pyrittävä muuttamaan aktiivisesti tarkastelemalla eri tahojen toimia kriittisesti. Näin on mahdollisuus muutokseen ja todelliseen kumppanuuteen.

Mitä tulee Euroopan Unionin normatiiviseen vallankäyttöön, jota oma tutkielmani sekä aiempi tutkimuskirjallisuus paljastaa, EU:n tulisi ymmärtää sen haitalliset vaikutukset ulkosuhteille. Vaikka EU haluaa toimia arvojohtajana ja harjoittaa Euroopan naapuruuspolitiikkaa, se on silti haitallinen pohja AU:n ja EU:n suhteille, sillä se toisintaa kolonialistisia malleja. Arvojen ja normien levittämisen sijaan, tulisi kuunnella ja ymmärtää sitä, mitä afrikkalaiset toimijat kokevat itse tärkeäksi. Tämän jälkeen tulisi punnita, ovatko nämä arvot siten linjassa EU:n arvojen kanssa, että EU pystyy niiden mukaisesti toimimaan kumppaneina yhdessä Afrikan kanssa. Kuten Paul Collier toteaa Kehitysapulehden haastattelussa syyskuussa 2020: ”jokaisen yhteiskunnan on luotava omat moraaliset ja eettiset arvonsa sekä strategiansa, jotka kumppaneiden on hyväksyttävä. Se tarkoittaa myös sitä, että valtio saa itse päättää, mihin apu- ja lainarahansa käyttää – Miksi esimerkiksi lapset on saatava kouluun, jos koulussa ei opi mitään?”. Toisin sanoen tasavertainen kumppanuus vaatii luottamusta ja arvostusta: on luotettava ja arvostettava kumppanin harkintakykyä ja ajatuksia. Tätä tarvitaan, jotta EU:n ja Afrikan suhde muotoutuisi kohti tasavertaista kumppanuutta.

LÄHTEET

Primaarilähteet:

Euroopan Komissio ja Unionin Ulkoasioiden ja Turvallisuuspolitiikan Korkea Edustaja. (2020). Yhteinen tiedonanto Euroopan Parlamentille ja Neuvostolle, Tavoitteena kokonaisvaltainen EU- Afrikka-strategia. Bryssel. <https://africa-eu-partnership.org/fi>

Sekundaarilähteet:

Alhanen, K. (2007). Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Gaudeamus.

Aroalho, S. (2020). Kulttuuri ja luova talous yhteiskunnan rakentajina Afrikassa:

Kohti Afrikan unionin ja Euroopan unionin ihmislähtöisen kumppanuuden vahvistamista. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Bouris, D., & Schumacher, T. (2016). The revised european neighbourhood policy:

Continuity and change in EU foreign policy. ProQuest Ebook Central.

<https://ebookcentral.proquest.com>

Cebeci, M. (2016) Deconstructing the 'Ideal Power Europe' Meta-Narrative in the

European Neighbourhood Policy. Teoksessa: : Bouris, D., & Schumacher, T.

(Eds.). (2016). The revised european neighbourhood policy: Continuity and change in EU foreign policy. ProQuest Ebook Central.

<https://ebookcentral.proquest.com>

Fairclough, N. (1992). Discourse and text: linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse & Society*, Vol. 3(2), 193-217.

Haastrup, T. (2016) Critical perspectives on Africa's relationship with the European

Union. Teoksessa: Diez, T., Fanoulis, E., Rosamond, B., & Bigo, D. (2020). *The Routledge handbook of critical European studies*. Routledge.

Haukkala, H. (2016) The EU's Regional Normative Hegemony Encounters Hard

Realities: The Revised European Neighbourhood Policy and the Ring of Fire.

- Teoksessa: Bouris, D., & Schumacher, T. (Eds.). (2016). The revised european neighbourhood policy: Continuity and change in EU foreign policy. ProQuest Ebook Central. <https://ebookcentral.proquest.com>
- Haukkala, Hiski (2008). The European Union as a Regional Normative Hegemon: The Case of European Neighbourhood Policy. *Europe-Asia Studies*, 60(9): 1601-1622.
- Husu, H-M. (2020). Luento-opetus: Kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät: Diskurssianalyysi. Jyväskylän Yliopisto.
- Husu, H-M. (2019). Luento-opetus: Yhteiskuntateoriat: Michel Foucault. Jyväskylän Yliopisto
- Kauranen, S. & Vogt, H. (2003). Piilopoliittisuudesta poliittisuuteen: Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtioiden ja Euroopan unionin yhteistyön kehitys. Ulkopoliittinen instituutti.
- Manners, I.(2002).Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 40: 235-258.
<https://doi.org/10.1111/1468-5965.00353>
- Manners, I. (2010). As you like it: European Union normative power in the European Neighbourhood Policy. In R. G. Whitman & S. Wolff (Eds.), *The European Neighbourhood Policy in perspective: Context, implementation and impact* (pp. 29-50). Ba-singstoke: Palgrave Macmillan.
- Ndlovu-Gatsheni, S. J. (2015) Decoloniality as the Future of Africa. *History Compass*, 13: 485- 496. doi: 10.1111/hic3.12264.
- Pynnönen, A. (2013). Diskurssianalyysi: Tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen. Working paper/Jyväskylä University. School of Business and Economics, (379)
- Staeger, U. (2016) Africa-EU Relations and Normative Power Europe: A Decolonial Pan-African Critique. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 54: 981- 998. doi: 10.1111/jcms.12350.
- Stivachtis, Y.A.(2016). *Critical European Studies: An Introduction*. Teoksessa: Diez, T., Fanoulis, E., Rosamond, B., & Bigo, D. (2020). *The Routledge handbook of critical European studies*. Routledge.

Vapaa toimittaja. 2020. Eurooppa haluaa uudistaa suhdettaan Afrikkaan, mutta afrikkalaiset eivät tiedä, ovatko eurooppalaiset siihen valmiita. Kehitysapulehti 3/2020

Veltheim, R.(2006). Barcelonan prosessi luo siltoja Välimeren yli. Ulkoministeriö. Ensijulkaisu Aamulehdessä.

https://um.fi/uutiset//asset_publisher/GRSnUwaHDPv5/content/barcelonan-prosessi-luo-siltoja-valimeren-yli

Zack-Williams, A. (2013) Neo-imperialism and African development. Review of African Political Economy.<https://doi.org/10.1080/03056244.2013.797759>